

WIADOMOŚCI UNIWERSYTECKIE

WYDANIE SPECJALNE

Rok 5 Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej 2-3 czerwca 1995 roku cena 1 zł

WITAMY W LUBLINIE

Doroczny – LIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, po raz pierwszy odbywający się w Lublinie, stanowi dla naszego środowiska wyjątkową okazję za prezentowania Koleżankom i Kolegom z innych ośrodków dorobku językoznawców pracujących w dwu uniwersytetach lubelskich.

Po zgromadzeniu danych, obejmujących różne instytuty i zakłady, w których prowadzi się badania lingwistyczne, okazało się, że jest to dorobek wcale spory i interesujący.

Niewątpliwie, co z wielu względów jest zrozumiałe, dominują w tym obrazie poloniści i slawiści, o których pracach, starszych i nowszych, Czytelnik znajdzie szczegółowe dane w tekstach Stefana Warchoła, Andrzeja M. Lewickiego, Haliny Wiśniewskiej, Stanisława Grabiasa i Kazimierza Krakowiaka, Jana Mazura, Romana Lewickiego.

Dobrą współpracę anglistów UMCS i KUL – którzy w popularyzacji w naszym środowisku amerykańskich koncepcji kognitywnych odegrali rolę szczególnie znaczącą – dokumentuje artykuł Edmunda Gussmanna i Henryka Kardeli.

Nieco później w UMCS powstałe środowiska językoznawcze romanistów i germanistów prezentują Marek Kęsik i Jerzy Żmudzki.

O współpracy między logikami i językoznawcami w UMCS pisze Zbysław Muszyński.

Ważną rolę w środowisku lingwistycznym odgrywają towarzystwa naukowe, których działalność sygnalizują, z konieczności bardzo zwięzłe, artykuły Piotra Krzyżanowskiego, Elżbiety Smołki, Izabelli Golec i Eugenii Łoch.

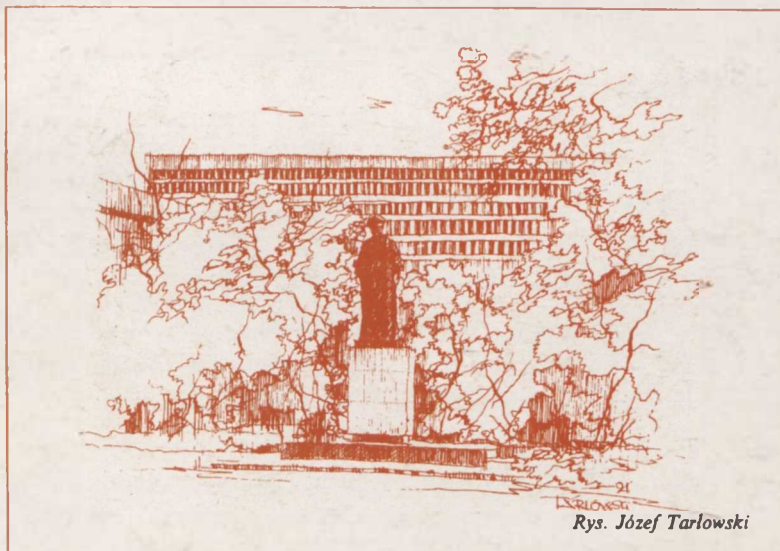
Wspominamy też, bardzo niegdyś aktywne, Koło Językoznawcze Studentów UMCS, z którego wywodzi się większość obecnej profesury i które było wydawcą (w latach 1957-1970) jedyne w Polsce studenckiego czasopisma naukowego „Językoznawca”.

Z zalem wspominamy tych zasłużonych dla środowiska naszych kolegów, którzy odeszli, a byli to kolejno: Józef Tadeusz Kania, Paweł Smoczyński, Jerzy Brzeziński, Mieczysław Buczyński, Walerian Świeczkowski.

Równocześnie z naszym numerem specjalnym „Wiadomości Uniwersyteckich”

UMCS ukazuje się numer „Przeglądu Uniwersyteckiego” KUL, gdzie profesor Zenon Leszczyński szerzej charakteryzuje dorobek środowiska językoznawczego KUL.

Cieszymy się ogromnie z możliwości goszczenia w Lublinie lingwistów z całej Polski i gości z zagranicy. Mamy nadzieję, że spotkanie spełni oczekiwania uczestników.

Pomnik Marii Curie-Skłodowskiej na placu jej imienia w Miasteczku Akademickim UMCS

J. Bartmiński, A. M. Lewicki

Dotychczasowe Zjazdy Polskiego Towarzystwa Językoznawczego

- I Walne Zebranie Organizacyjne wraz z I Zjazdem Naukowym, powstanie Polskiego Towarzystwa Językoznawczego – 31 maja 1925, Lwów
- II Zjazd Naukowy PTJ – 20-21 kwietnia 1927, Poznań
- III Zjazd Naukowy PTJ – 29-30 kwietnia 1928, Warszawa
- IV Zjazd Naukowy PTJ – 8 czerwca 1930, Kraków
- V Zjazd Naukowy PTJ – 23-24 maja 1931, Warszawa
- VI Zjazd Naukowy PTJ – 4-5 czerwca 1933, Kraków
- VII Zjazd Naukowy PTJ – 20-21 maja 1934, Lwów
- VIII Zjazd Naukowy PTJ – 9-10 czerwca 1935, Warszawa
- IX Zjazd Naukowy PTJ – 16-17 maja 1937, Lwów
- X Zjazd Naukowy PTJ – 5-6 czerwca 1938, Kraków
- XI Zjazd Naukowy PTJ – 5-6 maja 1939, Poznań
- XII Zjazd Naukowy PTJ – 20-21 grudnia 1947, Kraków
- XIII Zjazd Naukowy PTJ – 5-6 czerwca 1949, Wrocław
- XIV Zjazd Naukowy PTJ – 28-29 maja 1950, Warszawa
- XV Zjazd Naukowy PTJ – 10-12 kwietnia 1954, Kraków
- XVI Zjazd Naukowy PTJ – 7-8 kwietnia 1956, Warszawa
- XVII Zjazd Naukowy PTJ – 27-28 maja 1957, Kraków
- XVIII Zjazd Naukowy PTJ – 16-17 kwietnia 1958, Warszawa
- XIX Zjazd Naukowy PTJ – 22-23 maja 1959, Kraków
- XX Zjazd Naukowy PTJ – 21-22 maja 1960, Warszawa
- XXI Zjazd Naukowy PTJ – 30-31 maja 1961, Kraków
- XXII Zjazd Naukowy PTJ – 4-5 czerwca 1962, Warszawa
- XXIII Zjazd Naukowy PTJ – 21-22 października 1964, Warszawa
- XXIV Zjazd Naukowy PTJ – 2-3 października 1965, Kraków
- XXV Zjazd Naukowy PTJ – 29-30 października 1966, Warszawa
- XXVI Zjazd Naukowy PTJ – 15-16 kwietnia 1967, Kraków
- XXVII Zjazd Naukowy PTJ – 24-25 kwietnia 1968, Warszawa
- XXVIII Zjazd Naukowy PTJ – 23-24 kwietnia 1969, Kraków
- XXIX Zjazd Naukowy PTJ – 23-24 kwietnia 1970, Warszawa
- XXX Zjazd Naukowy PTJ – 23-24 kwietnia 1971, Kraków
- XXXI Zjazd Naukowy PTJ – 11-12 kwietnia 1972, Warszawa
- XXXII Zjazd Naukowy PTJ – 26-27 kwietnia 1973, Poznań
- XXXIII Zjazd Naukowy PTJ – 24-25 kwietnia 1974, Toruń
- XXXIV Zjazd Naukowy PTJ – 29-30 października 1975, Kraków
- XXXV Zjazd Naukowy PTJ – 26-27 kwietnia 1976, Łódź
- XXXVI Zjazd Naukowy PTJ – 18-19 kwietnia 1977, Warszawa
- XXXVII Zjazd Naukowy PTJ – 3-4 kwietnia 1978, Wrocław
- XXXVIII Zjazd Naukowy PTJ – 2-3 kwietnia 1979, Kraków
- XXXIX Zjazd Naukowy PTJ – 14-15 marca 1980, Warszawa
- XL Zjazd Naukowy PTJ – 6-7 kwietnia 1981, Kraków
- XLI Zjazd Naukowy PTJ – 15-16 kwietnia 1983, Kraków
- XLII Zjazd Naukowy PTJ – 9-10 kwietnia 1984, Warszawa
- XLIII Zjazd Naukowy PTJ – 23-24 kwietnia 1985, Kraków
- XLIV Zjazd Naukowy PTJ – 14-15 kwietnia 1986, Warszawa
- XLV Zjazd Naukowy PTJ – 27-28 kwietnia 1987, Kraków
- XLVI Zjazd Naukowy PTJ – 11-12 kwietnia 1988, Gdańsk
- XLVII Zjazd Naukowy PTJ – 10-11 kwietnia 1989, Kraków
- XLVIII Zjazd Naukowy PTJ – 9-10 kwietnia 1990, Opole
- XLIX Zjazd Naukowy PTJ – 15-16 kwietnia 1991, Warszawa
- L Zjazd Naukowy PTJ – 24-25 kwietnia 1992, Białystok
- LI Zjazd Naukowy PTJ – 16-17 kwietnia 1993, Kraków
- LII Zjazd Naukowy PTJ – 15-16 kwietnia 1994, Katowice
- LIII Zjazd Naukowy PTJ – 1-2 czerwca 1995, Lublin

Zjazdy naukowe PTJ poświęcone są określonej tematyce, którą na rok przed zjazdem ustala Zarząd Główny PTJ. Oto tematyka ostatnich 10 zjazdów:

XLIII – poświęcony był językoznawstwu pragmatycznemu, jego założeniom teoretycznym i realizacji.

XLIV – miał za przedmiot rozważań „Leksykografię i jej postawy leksykologiczne”.

XLV – poświęcony był problemowi: „Morfologia a składnia”.

XLVI – omawiał „Pedagogiczne aspekty językoznawstwa”.

XLVII – dotyczył „Polskich badań nad językami innych wspólnot (nowe idee i aktualne problemy)”.

XLVIII – skoncentrował się na temacie „Tekst jako przedmiot badań językoznawczych”.

XLIX – rozważał relacje „Język a naród”.

L – analizował „Dziedzictwo przeszłości w języku”.

LI – podjął metodologiczną kwestię „Fakty językowe i ich teoretyczna interpretacja”.

LII – omawiał „Współczesną leksykografię polską”.

LIII – ma za przedmiot rozważań językoznawstwo kognitywne.

Za pomoc w zestawieniu danych dziękuję Oddziałowi Informacji Naukowej Biblioteki Głównej UMCS.

Andrzej M. Lewicki

Polskie Towarzystwo Językoznawcze

Polskie Towarzystwo Językoznawcze powstało 70 lat temu. Zjazd założycielski odbył się we Lwowie 31 maja 1925 r., w pierwszy dzień Zielonych Świątek (w Zielone Świąta odbywały się zjazdy do roku 1950). II wojna przerwała działalność PTJ; została ona wznowiona dopiero w 1947 r. W okresie stanu wojennego Towarzystwo nie działało oficjalnie blisko 2 lata.

W zjeździe założycielskim brało udział 23 językoznawców, ale pierwsza lista członków, opublikowana w 1927 r., zawiera 53 nazwiska. Liczba członków powiększała się szybko po wojnie: w 1953 r. było ich 88, w 1960 blisko 300, obecnie jest ich ponad 800. Członkami są osoby zajmujące się badaniami językoznawczymi.

Celem Towarzystwa jest – według statutu – „przynosić się do rozwoju wiedzy językoznawczej”. Realizuje się to głównie przez zjazdy naukowe i wydawanie „Biuletynu PTJ”. Zjazdy odbywają się w ostatnich latach co roku, dawniej były co roku lub co dwa lata, zjazd tegoroczny jest pięćdziesiąty trzeci. Biuletyn wychodzi raz w roku lub co dwa lata, obecnie ukazał się zeszyt jubileuszowy, pięćdziesiąty. W czasopiśmie tym drukowane są głównie referaty wygłaszane na zjazdach, także recenzje, bibliografia prac z zakresu językoznawstwa ogólnego i indoeuropejskiego, sprawozdania ze zjazdów, wykazy członków PTJ.

Tematyką zjazdów PTJ, a więc i tematyką artykułów w „Biuletynie” jest przede wszystkim językoznawstwo ogólne, teoretyczne.

Zwykle, a ostatnio z reguły, każdy zjazd jest poświęcony jednemu tematowi, szerszemu lub węższemu, którego dotyczą referaty i wokół którego toczy się dyskusja. Są to tematy aktualne, na czasie, najczęściej z zakresu metodologii badań i nowych kierunków badawczych w językoznawstwie. I tak, tematem II Zjazdu w 1927 r. był idealizm i pozytywizm w językoznawstwie, później – przed wojną – omawiano zagadnienia pokrewieństwa językowego, gwar i dialektów, systemu fonologicznego, językoznawstwa w programie uniwersyteckim, po wojnie zagadnienia tzw. prajęzyków, ugrupowania

języków słowiańskich, stosunku gwar do języka literackiego, składni, słowotwórstwa, semantyki, leksykografii, pojęcia prawa w lingwistyce, typologii języków i inne.

Zjazdy (dwudniowe) odbywały się najczęściej w Krakowie i Warszawie. W tym roku zjazd odbywa się po raz pierwszy w Lublinie. Lublin ma jednak znaczący udział w dotychczasowej działalności Towarzystwa. W zjeździe założycielskim w 1925 r. uczestniczył ówczesny lubelski językoznawca prof. H. Gaertner. Na niejednym zjeździe lublinianie występowali jako referenci. Profesorowie T. Brajerowski, L. Kaczmarek i B. Lindertówna zorganizowali w Lublinie w 1954 r. pierwsze Koło Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Istniało ono około 10 lat, urządzono ponad 30 zebrań naukowych z referatami (drugie Koło PTJ, warszawskie, powstało w 1956 r., ono również od dawna nie istnieje).

Z PTJ związani byli wszyscy wybitni językoznawcy polscy (z wyjątkiem mieszkającego w Berlinie A. Brücknera). Największe zasługi dla jego rozwoju położył J. Kuryłowicz. A. Gawroński wystąpił z inicjatywą założenia Towarzystwa. Przewodniczącymi PTJ byli profesorowie: J. Rozwadowski, W. Porzeziński, K. Nitsch, S. Szober, S. Słoński, T. Lehr-Splawiński, J. Kuryłowicz, Z. Klemensiewicz, W. Doroszewski, J. Safarewicz, W. Taszycki, Z. Stieber, S. Urbańczyk, W. Kuraszewicz, F. Sławski, M. Szymczak, A. Heinz, A. Bogusławski, I. Bajero-wa, J. Siatkowski, M. Kucała. Redakcję „Biuletynu” stanowili najpierw K. Nitsch, W. Porzeziński, J. Rozwadowski, S. Wędkiewicz. Po wojnie redaktorami byli kolejno: J. Kuryłowicz, T. Milewski, A. Heinz, K. Polański.

Polskie Towarzystwo Językoznawcze zrzesza zajmujących się językiem polonistów, sławistów, neofilologów i innych, głównie ze szkół wyższych i instytutów PAN, zarówno językoznawców znanych, jak i początkujących. Ułatwia ich kontakty, przedstawianie nowych prac i metod badawczych. Integruje środowiska językoznawcze w Polsce.

Marian Kucała

KALENDARIUM ROZWOJU ŚRODOWISKA JĘZYKOZNAWCZEGO W UMCS

- 1953 – Utworzenie Katedry Filologii Polskiej. Przedmioty językoznawcze prowadził dojeżdżający z Krakowa, wówczas docent dr hab., Alfred Zaręba.
- 1954 – Utworzenie Katedry Języka Polskiego. Kierownikiem jej został, przeniesiony z Poznania, doc. dr Leon Kaczmarek.
- 1955 – Przenosi się z Łodzi do UMCS doc. dr Paweł Smoczyński.
- 1962 – Utworzenie Katedry Filologii Słowiańskiej, której kierownikiem został prof. dr P. Smoczyński.
- 1964 – Uruchomienie filologii rosyjskiej jako kierunku studiów.
- 1965 – Uruchomienie filologii angielskiej jako kierunku studiów.
- 1967 – Przenosi się z UMK w Toruniu do UMCS doc. dr hab. Teresa Skubalanka.
- 1969/1970 – Utworzenie Zakładu Logopedii, którego kierownikiem został prof. dr Leon Kaczmarek (do 1989 r.).
- 1970 – Utworzenie:
Instytutu Filologii Polskiej, z Zakładem Języka Polskiego, którego kierownikiem została prof. dr hab. Teresa Skubalanka (w latach 1990-1992 kierownikiem był dr hab. Czesław Kosyl).
Instytutu Filologii Obcych, w którym powstały: Zakład Filologii Słowiańskiej, kierowany przez prof. dr P. Smoczyńskiego (a od 1979 r. doc. dr., na dziś prof. dr hab. Stefana Warchoła) oraz Zakład Filologii Rosyjskiej i Zakład Filologii Angielskiej.
- 1972 – Utworzenie Instytutu Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej, obejmującego m. in.: Zakład Filologii Słowiańskiej (wym. pod 1970 r.) i Zakład Języka Rosyjskiego, którego kierownikiem został doc. dr (dziś: prof. dr hab.) Michał Łesiów (od 1992 dr hab. Roman Lewicki).
– Utworzenie Instytutu Filologii Angielskiej, a w nim Zakładu Języka Angielskiego, którego kierownikiem został doc. dr Walerian Świeczkowski (później kierownikami Zakładu byli: prof. dr hab. Edmund Gussmann, od 1981 r. prof. dr hab. Henryk Kardela).
– Utworzenie Zakładu Filologii Romańskiej, którego kierownikiem został doc. dr hab. (dziś: prof.) Jerzy Falicki (później kierowali Zakładem: prof. dr hab. Halina Sawicka, doc. dr hab. Mieczysław Kaczyński, obecnie funkcję tę pełni doc. dr hab. Marek Kęsik).
- 1972 – Uruchomienie filologii romańskiej (francuskiej) jako kierunku studiów.
- 1973 – Utworzenie Zakładu Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego w Instytucie Filologii Polskiej, początkowo pod kuratelą dyrektora Instytutu; od 1978 r. kierownikiem została doc. (dziś prof.) dr hab. Halina Wiśniewska.
- 1974 – Utworzenie Zakładu Filologii Germańskiej, którym kierował dr Jerzy Brzeziński (w latach 1990-1992 kierownikiem była doc. dr hab. Irena Nowicka-Koźluk, od 1992 jest nim prof. dr hab. Jan Mazur).
- Uruchomienie filologii germańskiej (niemieckiej) jako kierunku studiów.
- 1975 – Rektor UMCS wraz z Towarzystwem Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” tworzą Polonijne Centrum Kulturalno-Oświatowe, prowadzące m. in. kursy języka polskiego.
- 1976 – Przenosi się z UŚI do UMCS doc. dr hab. Andrzej Maria Lewicki.
- 1980 – Otwarcie Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców, kierownikiem został dr hab. Stanisław Grabias.
- 1986 – Utworzenie w Instytucie Filologii Polskiej Zakładu Językoznawstwa Ogólnego, kierownik doc. (dziś prof.) dr hab. Andrzej Maria Lewicki.
- 1989 – Przekształcenie Zakładu Logopedii w Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego, kierowany przez dr. hab. Stanisława Grabiasa.
- 1991 – Utworzenie z Polonijnego Centrum Kulturalno-Oświatowego i Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców – Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców; obowiązki dyrektora objął prof. dr hab. Jan Mazur.
- 1992 – Podział Zakładu Języka Polskiego na:
– Zakład Historii Języka Polskiego i Dialektologii; kierownik dr hab. Czesław Kosyl.
– Zakład Tekstologii i Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego; kierownik prof. dr hab. Jerzy Bartmiński.
– Zakład Leksykologii i Pragmatyki, kierownik dr hab. Ryszard Tokarski.
– Utworzenie Zakładu Filologii Ukraińskiej; kierownik prof. dr hab. Michał Łesiów.
– Uruchomienie filologii ukraińskiej jako kierunku studiów.
- 1993 – Uruchomienie filologii białoruskiej jako kierunku studiów.

Komentarz: w kalendarium uwzględniono tylko dane związane z kształtowaniem się środowiska lingwistycznego, pominięto zmiany w strukturze Wydziału oraz dane dotyczące środowiska literaturoznawczego, chyba że do dziś dana instytucja zachowuje charakter zakładu filologii, pominięto rozwój studiów zaocznych i podyplomowych, uwzględniono natomiast przeniesienia służbowe samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych, ponieważ w ciągu ponad 40 lat rozwoju środowiska lingwistycznego było ich zaledwie cztery, wszyscy pozostali profesorowie i doktorzy habilitowani z zakresu językoznawstwa habilitowali się pracując w UMCS.

Stan na dzień 15 kwietnia 1995 r. Za pomoc w opracowaniu dziękuję Archiwum UMCS i Działowi Organizacyjnemu UMCS.

Andrzej Maria Lewicki

JĘZYKOZNAWSTWO LUBELSKIE

Początki badań językoznawczych w UMCS (1953-1962)

Językoznawcze badania naukowe zaczynają się rozwijać w środowisku lubelskim wraz z powstaniem w roku 1953/1954 sekcji Filologii Polskiej na Wydziale Humanistycznym UMCS. Mimo obiektywnych trudności stopniowo wytyczano w ramach Katedry Języka Polskiego nowe ich kierunki, wychodząc z kręgów badawczych czysto polonistycznych. Zaczęto jednocześnie nawiązywać kontakty naukowe ze slawistami w kraju i za granicą. Przede wszystkim zaś przygotowywano zaplecze dydaktyczno-naukowe pod przyszły rozwój studiów językoznawczych.

Z okresem tym wiąże się ściśle powstanie Katedry Języka Polskiego pod kierownictwem prof. Alfreda Zaręby (lata 1953-1954) i jej rozwój pod kierownictwem prof. Leona Kaczmarka. Już w tym czasie oprócz organizacji badań polonistycznych przygotowywano zaplecze naukowe i kadrowe do przyszłych badań i studiów w zakresie językoznawczej slawistyki.

Po przybyciu prof. Pawła Smoczyńskiego poszerzono dotychczasowe badania polonistyczne o profil slawistyczny i wyznaczono podstawowe kierunki tych badań, a mianowicie: a) dialektologię, b) onomastykę, c) słowotwórstwo.

Dla początkowego okresu niezwykle ważnym wydarzeniem było zorganizowanie badań dialektologicznych na terenie Lubelszczyzny, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów polsko-ukraińskiego pogranicza językowego. W konsekwencji na podstawie opracowanego przez prof. Pawła Smoczyńskiego *Kwestionariusza do Atlasu gwar Lubelszczyzny*, w jego wersji skróconej, liczącej 743 pytania, przeprowadzono eksplorację materiałów gwarowych w terenie w 145 punktach (wsiach). W pracach oprócz pracowników Katedry brali udział językoznawcy z kilku ośrodków uniwersyteckich w kraju,

m. in. Władysław Cyran, Hubert Górniewicz, Mieczysław Szymczak. Podstawowy trzon badań wykonali M. Łesiów i S. Warchoł, którzy wyeksplorowali materiał z ponad 120 punktów. Materiały gwarowe, zebrane do *Atlasu gwar Lubelszczyzny*, wielokrotnie później uzupełniane, znajdują się obecnie w Zakładzie Historii Języka Polskiego i Dialektologii IFP UMCS.

W 1960 r. prof. L. Kaczmarek zapoczątkował archiwizację nagrań tekstów gwarowych z Lubelszczyzny, kontynuowali ją J. Bartmiński, J. Adamowski i inni. Licząca ok. 900 taśm magnetofonowych i ok. 40 taśm wideo taśmoteka jest przechowywana i uzupełniana w Zakładzie Tekstologii i Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego IFP UMCS.

Pracownicy Katedry brali udział w eksploracji nazw miejscowych i obiektów fizjograficznych na rzecz Urzędu Rady Ministrów i MON. Materiały zostały wykorzystane w wielu publikacjach (m. in.: S. Warchoł, *Nazwy miast Lubelszczyzny*, Lublin 1964 oraz M. Łesiów, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, Lublin 1972).

Elementem wyróżniającym środowisko lubelskie na tle ogólnopolskiego stały się badania nad logopedią w aspekcie lingwistycznym. Przeniesione przez prof. Leona Kaczmarka z Poznania (por. L. Kaczmarek, *Kształtowanie się mowy dziecka*, Poznań 1953), rozpoczęły się od przeglądu organizacji opieki logopedycznej (L. Kaczmarek, *Opieka nad wymową dziecka w Polsce*, „Logopedia” 1, 1960), stworzenia czasopisma „Logopedia”, tym problemom poświęconego, oraz opisu stanu badań (co zaowocowało wydaniem: L. Kaczmarek, Z. Dobrzański, J. Kania, *Polska bibliografia logopedyczna*, Lublin 1965).

Stefan Warchol

ROZWÓJ POLONISTYCZNEGO JĘZYKOZNAWSTWA OPISOWEGO I TEORETYCZNEGO W ŚRODOWISKU NAUKOWYM UMCS

Podstawowym zakresem badań zespołów lingwistów skupionych w instytutach i katedrach języka rodzimego jest w drugiej połowie XX w. badanie języka współczesnego i stworzenie ujęć metodologicznych, pozwalających uchwycić zjawiska i prawidłowości tego języka w aspekcie wymaganym przez aktualny stan nauki.

W lubelskim ośrodku analizy języka współczesnego ogarnęły problemy systemu gramatycznego i zasobu leksykalnego języka polskiego z wyraźną przewagą badań tego ostatniego aspektu.

Analizy systemu gramatycznego koncentrowały się przede wszystkim na problemach fleksji i składni. Badania fleksji, prowadzone głównie przez prof. dr hab. Teresę Skubalankę i jej uczniów: Władysława Książek-Bryłową i Piotra Krzyżanowskiego, dotyczyły w zasadniczym nurcie problemów realizacji systemu językowego w uzusie oraz akomodacji stylistycznej tego systemu. Samemu systemowi fleksyjnemu poświęcona została rozprawa P. Krzyżanowskiego *Temat fleksyjny w odmianie rzeczowników* (Lublin 1992), przedstawiająca na podstawie szczegółowych analiz istotny problem teoretyczny – zależność między dwiema trójkami pojęć: leksem – temat – paradygmat oraz forma fleksyjna – wariant tematu – afiks końcówkowy.

Problemy realizacji systemu językowego dotyczy rozprawa T. Skubalanki *Warianty fleksyjne we współczesnej polszczyźnie*, współwydana z rozprawą W. Książek-Bryłowej *Warianty fleksyjne w historii języka polskiego* w książce obu autorek *Wariantywność polskiej fleksji* (Wrocław 1992). Autorka, przyjmując perspektywę funkcjonalno-stylistyczną, ukazała „charakter mechanizmów językowych powołujących do życia dany typ wariantu w określonych kontekstach funkcjonalnych, na tle całościowej specyfiki danej grupy tekstów” (tamże, s. 116). Pracę tę uzupełnia wspomniana poprzednio rozprawka W. Książek-Bryłowej oraz wydana ostatnio książka tejże autorki *Wariantywność fleksji w historii i gwarach języka polskiego* (Lublin 1994).

Akomodacja systemu kategorii gramatycznych w uzusie stała się przedmiotem książki zbiorowej pod red. T. Skubalanki *Stylistyczna akomodacja systemu gramatycznego* (Wrocław 1988), książki tejże Autorki *Wprowadzenie do gramatyki stylistycznej języka polskiego* (Lublin 1991) oraz wielu artykułów T. Skubalanki, jak też P. Krzyżanowskiego, który w opisie procesów akomodacyjnych wprowadza aspekt pragmatyczno-aksjologiczny.

Prace z zakresu składni zapoczątkowała ogólnopolska konferencja w 1976 r., której pokłosie przedstawia tom *Studia nad składnią polszczyzny mówionej*, pod redakcją T. Skubalanki (Wrocław 1978). Tematykę tę kontynuowali przede wszystkim Barbara Boniecka i Jan Mazur. Prace B. Bonieckiej koncentrowały się początkowo wokół problemów modalności oraz struktury i pragmatyki zdań pytań. Najbardziej znana jest *Składnia pytania i odpowiedzi we współczesnej polszczyźnie*, W: *Studia Językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich* (Wrocław 1980, 7-73). W późniejszym okresie ogarnia ona w coraz większym zakresie problemy pragmatyki. Badania te podsumowuje rozprawa *Akty działania a akty mowy. Na materiałach wypowiedzi dziecięcych* (Lublin 1992).

Problemy struktury tematyczno-rematycznej wypowiedzenia omówił Jan Mazur w rozprawie *Organizacja tekstu potocznego. Na przykładzie języka polskiego i rosyjskiego* (Lublin 1986).

Badania dialektologiczne prowadzone w Zakładzie Języka Polskiego (od 1990 r. w Zakładzie Historii Języka Polskiego i Dialektologii) rozpoczęła seria artykułów, których wynikiem było syntetyczne ujęcie gwar Lubelszczyzny, przedstawione w artykule L. Kaczmarka, J. Bartmińskiego i J. Mazura *Ugrupowanie gwar Lubelszczyzny* (Biuletyn LTN, 20 (1978), nr 1-2, s. 65-89). Ważnym opracowaniem dialektologicznym były też *Teksty gwarowe z Lubelszczyzny* J. Bartmińskiego i J. Mazura (Wrocław 1978).

W latach siedemdziesiątych, zgodnie z koncepcją kierownika Zakładu Języka Polskiego prof. dr hab. Teresy Skubalanki, badania dialektologiczne zostały ukierunkowane na monograficzne opracowanie gwar Lubelszczyzny oraz wszechstronną i szczegółową charakterystykę zagadnień z zakresu fonologii, morfologii i słownictwa. Zaowocowało to ukazaniem się kilku monografii książkowych. Należą do nich: J. Mazur *Gwary okolic Bilgoraja*, cz. I. *Fonologia* (Wrocław 1976), J. Mazur *Gwary okolic Bilgoraja*, cz. II. *Fleksja* (Wrocław 1978), H. Pelcowa *Studia nad słownictwem gwarowym Lubelszczyzny*, cz. I. *Słownictwo pochodzenia małopolskiego* (Lublin 1985), H. Pelcowa *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny* (Lublin 1994).

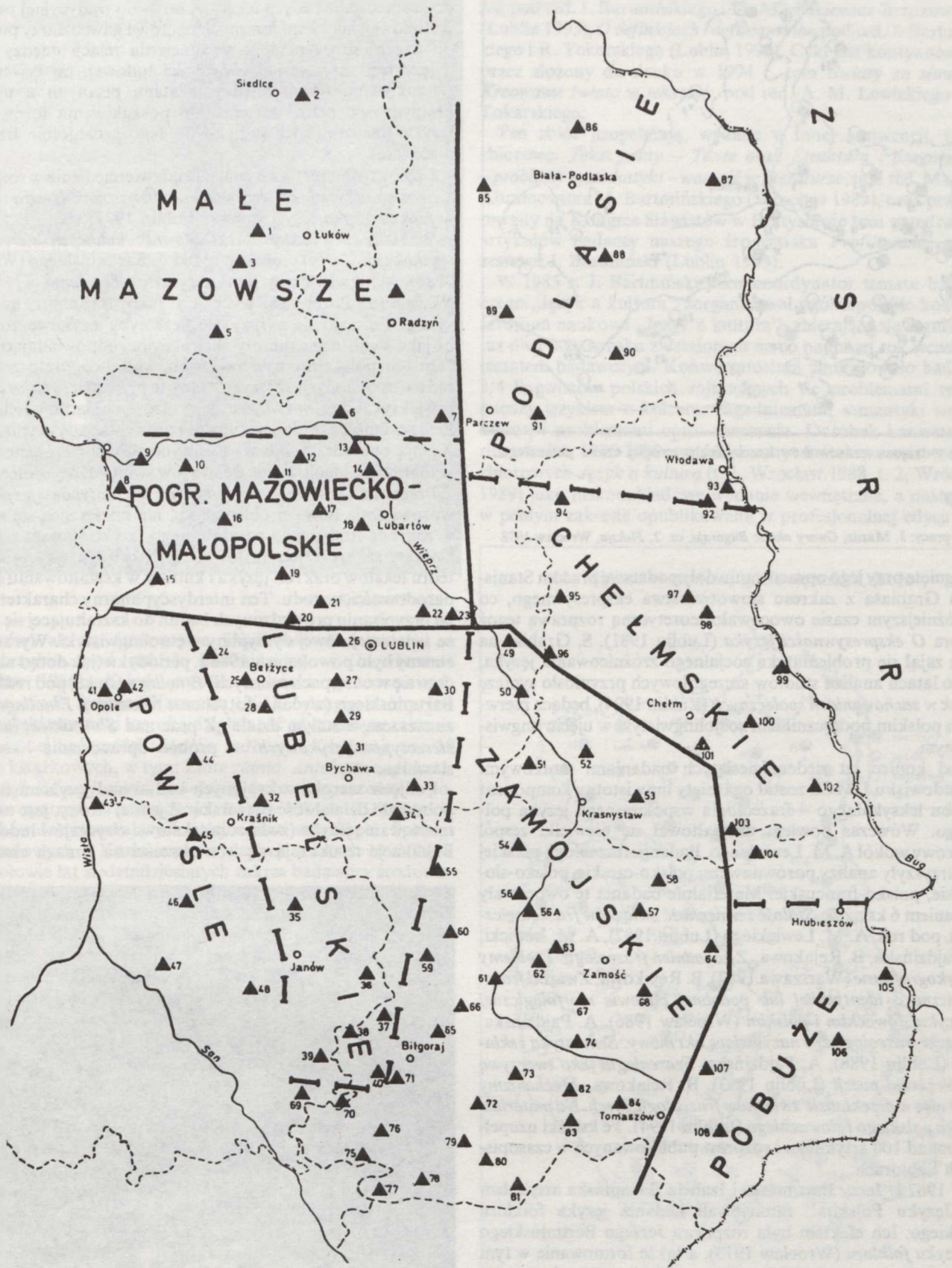
Oprócz tego w Zakładzie została przygotowana książka J. Sierociuka *Pieśń ludowa i gwara* (Lublin 1990), będąca opracowaniem z pogranicza gwar i folkloru.

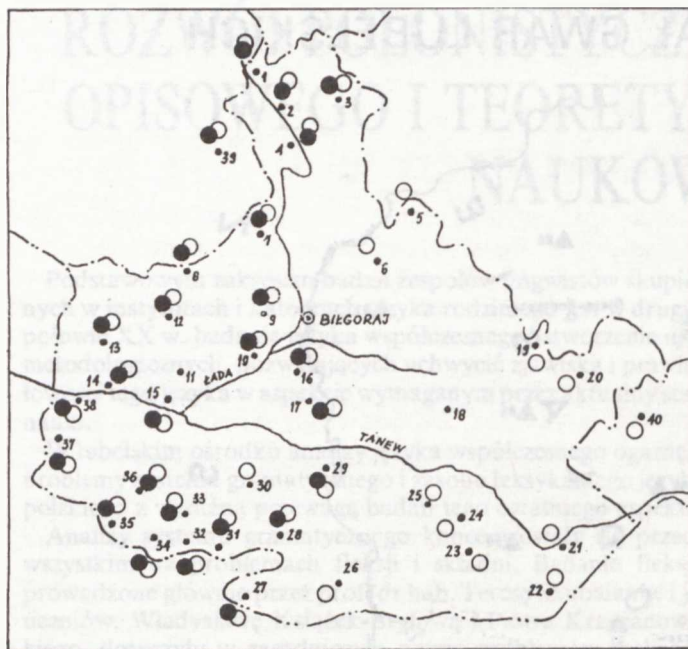
Obok pozycji książkowych powstało w ostatnich latach wiele rozpraw i artykułów wykorzystujących nowe metody i koncepcje dialektologiczne. Prowadzone badania grupują się wokół zagadnień teoretyczno-metodologicznych opisu gwar, geografii lingwistycznej i charakterystyki geograficzno-typologicznej zjawisk gwarowych, dialektologii historycznej, a także problemów integracji i interferencji gwar i języka ogólnopolskiego.

Pracownicy Zakładu Historii Języka Polskiego i Dialektologii (H. Pelcowa, J. Sierociuk) uczestniczą także w ogólnopolskich pracach nad *Atlasem gwar polskich*, przygotowywanym pod kierunkiem prof. dr. hab. Karola Dejny.

Prace nad opisem zasobu leksykalnego są wielotorowe i bardzo różnorodne. W 1961 r. rozpoczęto prace nad słownictwem gwary studenckiej. Myśl jego opracowania rzucili Jerzy Bartmiński, Mieczysław Buczyński i Irena Niewęglowska na II Seminarium Kół Językoznawczych w Lublinie w 1961 r. Materiały, zgromadzone w latach 1961-1967 przez wszystkie ośrodki uniwersyteckie Polski, objęły 19 000 zaświadczeń charakterystycznych wyrazów i związków wyrazowych i stały się podstawą *Słownika gwary studenckiej*, opracowanego przez Leona Kaczmarka, Teresę Skubalankę i Stanisława Grabiasa, przygotowanego do wydania przez Ossolineum w 1974 r. W wyniku interwencji kierownika Wydziału Propagandy KC PZPR J. Łukaszewicza wstrzymano wówczas wydanie tego dzieła, odbijając jedynie 30 egzemplarzy numerowanych szczotki korektorskiej. Reprint z niej stał się podstawą wydania tego *Słownika* w Lublinie w 1994 r. Materiał ze słownika i doświadczenia

SCHEMATYCZNY PODZIAŁ GWAR LUBELSKICH

Formy rodzajowe czasowników 1. osoby liczby mnogiej czasu przeszłego

○ -l/i

● -ły

Z pracy: J. Mazur, *Gwary okolic Bilgoraja*, cz. 2, *Fleksja*, Wrocław 1978

osiągnięte przy jego opracowaniu dały podstawę pracom Stanisława Grabiasa z zakresu słowotwórstwa ekspresywnego, co w późniejszym czasie owocowało teoretyczną rozprawą tegoż autora *O ekspresywności języka* (Lublin 1981). S. Grabias na stałe zajął się problematyką socjalnego zróżnicowania języka, co po latach analiz i studiów szczegółowych przyniosło syntezę *Język w zachowaniach społecznych* (Lublin 1994), będącą pierwszym polskim podręcznikiem socjolingwistyki w ujęciu lingwistycznym.

Pod koniec lat siedemdziesiątych badaniami naukowymi w środowisku UMCS został ogarnięty inny istotny komponent zasobu leksykalnego – frazeologia współczesnego języka polskiego. Wówczas bowiem ukształtował się niewielki zespół naukowy wokół A. M. Lewickiego. Badaniu frazeologii polskiej towarzyszyły analizy porównawcze: polsko-czeskie, polsko-słowackie, polsko-francuskie. Materiał badania te owocowały wydaniem 6 książek: *Stalność i zmienność związków frazeologicznych*, pod red. A. M. Lewickiego (Lublin 1982), A. M. Lewicki, A. Pajdzińska, B. Rejakowa, *Z zagadnień frazeologii. Problemy leksykograficzne* (Warszawa 1987), B. Rejakowa, *Związki frazeologiczne o identycznej lub podobnej budowie morfologicznej w języku słowackim i polskim* (Wrocław 1986), A. Pajdzińska, *Związki frazeologiczne nazywające akt mowy. Semantyka i składnia* (Lublin 1988), A. Pajdzińska, *Frazeologia jako tworzywo współczesnej poezji* (Lublin 1993), B. Rejakowa, *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych. Na materiale języka polskiego i słowackiego* (Lublin 1994). Te książki uzupełnia ponad 100 artykułów i rozpraw publikowanych w czasopiśmie i zbiorach.

W 1967 r. Jerzy Bartmiński i Izabela Bartmińska artykułem w „Języku Polskim” zainicjowali badania języka folkloru polskiego. Ich efektem była rozprawa Jerzego Bartmińskiego *O języku folkloru* (Wrocław 1973), a także formowanie w tym samym czasie zespołu badawczego, stawiającego sobie za cel pracę nad językiem i duchową kulturą ludową. Ten program prowadził: po pierwsze, do ogarnięcia badaniami problemów

tekstologii, tj. teorii i systematyki tekstów, struktury tekstu, jego wariantowości i funkcjonowania w społeczeństwie; po drugie, do gromadzenia i edycji tekstów, zarówno tradycyjnej twórczości ludowej, jak i współczesnych poetów i gawędziarzy polskich; po trzecie, do wyraźnego wyznaczenia relacji między gwara a językiem artystycznej twórczości ludowej; po czwarte, do poszukiwania relacji między tekstami pisanymi a tekstami oralnymi; po piąte, wreszcie, do poszukiwania formy opisu języka folkloru, adekwatnego do tego szczególnie trudnego materiału.

Część z tych zagadnień znalazła odzwierciedlenie w rozprawie J. Bartmińskiego *O derywacji stylistycznej. Gwara ludowa w funkcji języka artystycznego* (Lublin 1977).

W 1980 r. wydany został *Słownik ludowych stereotypów językowych. Zeszyt próbny*, pod red. J. Bartmińskiego (Wrocław 1980). W otwierającej tom rozprawie *Założenia teoretyczne Słownika* J. Bartmiński wyznaczył jako przedmiot opisu leksykograficznego nie wyrazy, ale stereotypy językowe, rozumiane jako swoiste przedmioty abstrakcyjne, odpowiadające wyrazom lub połączeniom wyrazowym, kształtowane przez zbiór sądów utrwalonych w języku. Sądy te przejawiają się w znaczeniu leksykalnym, w związkach wyrazowych, łączliwości, konotacji semantycznej danego wyrazu oraz w sądach oceniających. Kreują one obrazy lub wzory, wyobrażenia mitologiczne lub wyobrażenia ideologiczne elementów świata danej społeczności.

Praca nad *Słownikiem ludowych stereotypów językowych* wprowadzała nową problematykę, nie mieszczącą się w pełni w zakresie tradycyjnie pojmowanego językoznawstwa. Wchodziła na szerokie pola historii i teorii kultury, obyczajowości, teorii tekstów oraz roli języka i kultury w kształtowaniu etnosu, narodowości, narodu. Ten interdyscyplinarny charakter sprzyjał przypisaniu prowadzonych badań do kształtującej się w nauce światowej nowej dyscypliny – etnolingwistyki. Wyrazem tej zmiany było powołanie w 1988 r. periodyku (jak dotąd ukazującego się w odstępach rocznych) *Etnolingwistyka*, pod redakcją J. Bartmińskiego (wydano dotychczas 6 tomów). *Etnolingwistyka* zamieszcza w stałym dziale „Z prac nad *Słownikiem ludowych stereotypów językowych*” – próbne opracowania haseł tego słownika.

Podjęcie szeroko zakrojonych badań nad językiem folkloru pobudziło działalność edytorскую. Z jednej strony, jest to dokumentowanie języka (zwłaszcza tekstów i obyczajów ludowych). Publikacje te ukazują się w większości na łamach czasopism

Z informatorami podczas badań. Zespół Śpiewaczy Kaleń, 1993

Fot. Krzysztof Porębski

i zbiorów, ale są też pozycje książkowe: *Kolędowanie na Lubelszczyźnie*, pod red. J. Bartmińskiego i Cz. Hernasa (Wrocław 1986), *Kolędy polskie*, wybór i opracowanie J. Bartmińskiego i R. Sulima (Warszawa 1991). Z drugiej strony, Jan Adamowski rozwinął szeroką działalność edytorską w zakresie współczesnej twórczości autorów ludowych. Obejmuje ona 10 pozycji książkowych, w tym: *Złote ziarna. Antologia współczesnej poezji ludowej ziemi zamojskiej* (zebrał, opracował i posłowie opatrzył J. Adamowski, Lublin 1984, s. 331), a także 6 tomików dokumentujących kolejne Festiwale Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu, wydanych w latach 1990-1994.

W połowie lat siedemdziesiątych zakres badawczy środowiska lubelskiego zaczynają wzbogacać prace Ryszarda Tokarskiego z zakresu teoretycznej semantyki lingwistycznej. Zaczyna on od sprawdzenia metodologii stworzonej przez lingwistykę strukturalną w rozprawie *Struktura pola znaczeniowego. Studium językoznawcze* (Warszawa 1984). Poprzez krytykę niepełnej adekwatności analizy semowej i opis mechanizmów metafory i metonimii oraz wykorzystanie pojęcia konotacji dochodzi do koncepcji rozszerzonego znaczenia w rozprawie *Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście* (Lublin 1987). W ostatnio wydanej pracy: *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie* (Lublin 1995), skłania się do ujęć zbliżonych do lingwistyki kognitywnej.

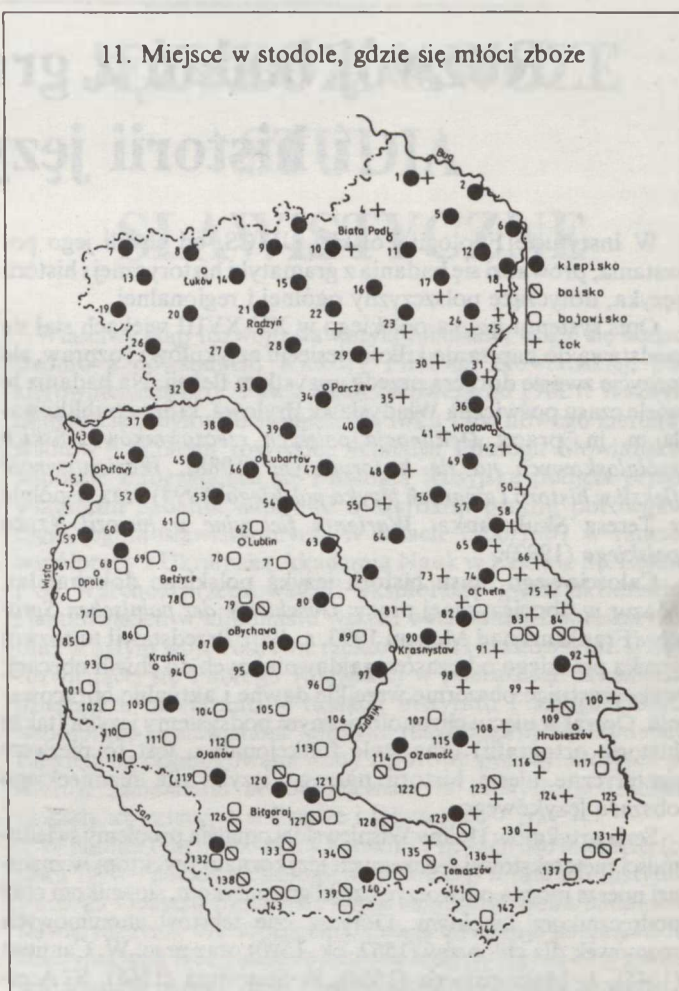
W 1979 r. J. Bartmiński zorganizował konferencję o pojęciu derywacji, która owocowała tomem *Pojęcie derywacji w lingwistyce* (Lublin 1981). Zapoczątkowała ona cykl dyskusji na temat podstawowych pojęć lingwistyki, które stały się podstawą do następnych publikacji. Wszystkie wydane w tym samym formacie i w czerwonych okładkach ze zmiennymi motywami graficznymi, nazywane są „czerwoną serią”. Obejmuje ona poza wymienioną poprzednio: *Stalność i zmienność związków frazeologicznych*, pod red. A. M. Lewickiego (Lublin 1982), *Konotacja*,

pod red. J. Bartmińskiego (Lublin 1988), *Językowy obraz świata*, pod red. J. Bartmińskiego (Lublin 1990), *Nazwy wartości*, pod red. J. Bartmińskiego i M. Mazurkiewicz-Brzozowskiej (Lublin 1993), *O definicjach i definiowaniu*, pod red. J. Bartmińskiego i R. Tokarskiego (Lublin 1993). Cykl jest kontynuowany przez złożony do druku w 1994 r. tom *Światy za słowami. Kreowanie świata w tekstach*, pod red. A. M. Lewickiego i R. Tokarskiego.

Ten zbiór uzupełniają, wydane w innej konwencji, prace zbiorowe: *Tekst ustny – Texte oral. Struktura i pragmatyka – problemy systematyki – wartość w literaturze*, pod red. Macieja Abramowicza i J. Bartmińskiego (Wrocław 1989), oraz przygotowany na Kongres Słowistów w Bratysławie tom przedruków artykułów badaczy naszego środowiska *Profilowanie pojęć*, zestawiał J. Bartmiński (Lublin 1993).

W 1985 r. J. Bartmiński jako koordynator tematu badawczego „Język a kultura” zorganizował ogólnopolskie konwersatorium naukowe „Język a kultura”, zbierające się regularnie raz dwa razy w roku z ustalonym na co najmniej rok wcześniej tematem badawczym. Konwersatorium integrowało badania 3/4 lingwistów polskich zajmujących się problemami relacji między językiem a kulturą, zagadnieniami semantyki współczesnej i problemami opisu znaczenia. Dorobek konwersatorium z lat 1985-1990 opublikowany został w serii tomów zbiorowych *Język a kultura* (t. 1, Wrocław 1988, t. 2, Wrocław 1989) jako niskonakładowe wydanie wewnętrzne, a następnie w pełnym zakresie opublikowane w profesjonalnej edycji wy-

11. Miejsce w stodole, gdzie się młóci zboże

Z pracy: H. Pelcowa, *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin 1994

dawnictwa „Wiedza o kulturze” (*Język a kultura*, t. 1-11, Wrocław 1991-1995).

Te dwie inicjatywy stworzyły sytuację, w której lingwistyczne środowisko Instytutu Filologii Polskiej UMCS stało się nie tylko uczestnikiem, ale inicjatorem i inspiratorem badań ogólnopolskich.

Przedstawione nurty badawcze znalazły podsumowanie w opracowaniu dzieła *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2, *Współczesny język polski*, pod red. J. Bartmińskiego (Wrocław-Lublin 1993). Na ogólną liczbę 40 artykułów problemowych 11 jest autorstwa językoznawców naszego środowiska. *Encyklopedia*, przedstawiająca wielostronnie związki języka z kulturą, ujmująca język jako narzędzie kultury, jej tworzywo, klasyfikator świata, archiwum kultury, kreator światów wyobrażeń i interpretant kultury, stanowi nie tylko próbę podsumowania, ale jest też programem badawczym środowiska; programem, w którym przedmiotem lingwistyki staje się nie proces językowy – nie system czy mechanizm języka, ale sam człowiek mówiący. Udział autorski w tym tomie *Encyklopedii* lingwistów ze wszystkich większych środowisk uniwersyteckich wskazuje na otwarcie środowiska lubelskiego, na jego gotowość do współdziałania i umiejętność integrowania badaczy.

Poza zarysowanymi są pewne nurty badawcze właściwe tylko określonym badaczom lub zapowiadające dalsze kierunki rozwojowe. Niewątpliwie, do tych ostatnich należy próba ogarnięcia analizą aksjologiczną, tak efektywnie zainicjowaną przez tom *Nazwy wartości*, pojęć szczególnie silnie nacechowanych.

Otwiera ten nurt tom *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich*, pod red. J. Bartmińskiego (Lublin 1993), przedstawiający stereotyp ojczyzny na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w niemal całej Europie.

Nurtem odrębnym są badania nad statystyczną strukturą języka i tekstów, uwidocznione w udziale A. M. Lewickiego w pracach: I. Kurcz, A. M. Lewicki, J. Sambor, J. Woronczak, *Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne* (t. 1-5, Warszawa 1974-1977) oraz I. Kurcz, A. M. Lewicki, J. Sambor, K. Szafran, J. Woronczak, *Słownik frekwencyjny polszczyzny współczesnej* (t. 1-2, Kraków 1990).

Indywidualnym nurtem badawczym są studia nad historią językoznawstwa, prowadzone przez A. M. Lewickiego i owocujące ponad 138 artykułami w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego*, pod red. Kazimierza Polańskiego (Wrocław 1993), 21 artykułami bibliograficznymi i redakcją działu słowiańskiego w *Lexicon Grammaticorum. Who's Who in the History of World Linguistics*, Tübingen (w druku) oraz esejem w omawianej już *Encyklopedii kultury polskiej XX wieku*, pt. *Językoznawstwo polskie w XX wieku*.

Prace nad poprawnością językową reprezentuje książka I. Bartmińskiej i J. Bartmińskiego *Nazwiska obce w języku polskim. Problemy poprawnościowe. Słownik wymowy i odmiany* (Warszawa 1978), ostatnio wznowiona w wersji popularnej jako *Słownik wymowy i odmiany nazwisk obcych* (Olsztyn 1992).

Andrzej Maria Lewicki

Rozwój badań z gramatyki historycznej i historii języka polskiego

W Instytucie Filologii Polskiej UMCS, od chwili jego powstania, prowadzi się badania z gramatyki historycznej i historii języka, dotyczące polszczyzny ogólnej i regionalnej.

Opis systemu języka polskiego w XV-XVIII wiekach stał się podstawą do napisania kilkudziesięciu artykułów i rozpraw, ale pozycje zwarte dotyczą przede wszystkim fleksji. Na badania te wiele czasu poświęciła Władysława Bryłowa, która opublikowała m. in. prace: *Deklinacja polskich rzeczowników żeńskich spółgłoskowych na tle historycznym* (1988), *Wariantywność fleksji w historii i gwarach języka polskiego* (1994) oraz wspólnie z Teresą Skubalanką: *Warianty fleksyjne w historii języka polskiego* (1992).

Całościowego opisu historii języka polskiego dokonał Jan Mazur w obcojęzycznej pracy: *Geschichte der polnischen Sprache* (Frankfurt nad Menem 1993, s. 490). Przedstawił tu rozwój języka polskiego od czasów najdawniejszych do chwili obecnej, wykorzystując obszernie wszelkie dawne i aktualne opracowania. Opisał w ujęciu chronologicznym podsystemy języka (także historię ortografii) oraz style funkcjonalne. Jest to pierwsze syntetyczne ujęcie historii naszego języka dla niemieckiego obszaru językowego.

Seria artykułów Haliny Wiśniewskiej omawia problemy świadomości metatekstowej ówczesnych językoznawców, którą w znacznej mierze można odtworzyć dzięki gramatykom, słownikom oraz podręcznikom szkolnym. Dotyczą one tekstów anonimowych rozmówek dla chłopców (1552, ok. 1590) oraz prac: W. Cantiusa (1545), J. Mączyńskiego (1564), P. Statoriusa (1568), S. Acerana/Klonowica (ok. 1580), J. Januszowskiego i J. Kochanowskiego (1594), J. Ursinusa (1592, 1619), A. Styli (1675).

Badania stylu epok i autorów, to druga ważna dziedzina dociekań materiałowych i teoretycznych w Instytucie. Tutaj trzeba wymienić przede wszystkim monografię T. Skubalanki *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje* (Wrocław 1984), która stanowi innowacyjne kompendium wiedzy teoretycznej i badań materiałowych o stylach epok i autorów od *Bogurodzicy* do S. Żeromskiego. Koncepcja „reprezentatywnych tekstów epoki” pozwoliła Autorce w chronologicznym ujęciu pokazać obraz tendencji stylistycznych w ruchu i zmianie, ale i w ciągłości oraz kontynuacjach. Znajdujemy też w pracy istotne aksjomaty dla badań teoretycznych, np.: „Styl powstaje na drodze przeobrażania się elementów systemu w tekst (...) W stylu można widzieć pewną modyfikację procesu językowego, a także swoisty system częściowy (subkod) języka, wreszcie zbiór konkretnych struktur stylistycznych na płaszczyźnie realizowanych tekstów” (s. 10, 11).

Analizie podlegały różne style wypowiedziane w minionych epokach (literacki, użytkowy, oficjalny, potoczny, urzędowy, rodzinny itp.), np. T. Skubalanka *Główne tendencje stylistyczne w polskiej poezji barokowej* (1992), M. Wojtak *Wybrane elementy staropolskiej etykiety językowej* (1992), M. Wojtak *Dialog w komedii polskiej na przykładzie wybranych utworów z XVII i XVIII wieku* (1993), H. Wiśniewska *Złota wolność w utworach barokowych* (1995). Tej tematyce została poświęcona także ogólnopolska konferencja naukowa, której efektem jest tom 18 referatów pt. *Odmiany polszczyzny XVII wieku*, pod red. H. Wiśniewskiej i Cz. Kosyła (Lublin 1992).

Najwięcej badań w IFP dotyczy polszczyzny regionalnej XVI-XVIII wieku. Obejmują one aktualny i dawny pas ziem

wschodnich i centralnych z Lublinem jako ośrodkiem kulturalnym. W badaniach tych dokonano przede wszystkim opisów systemu języka polskiego (fonetyka, morfologia, składnia) oraz leksyki. Na ten temat opublikowano kilka prac zwartych: H. Wiśniewska, *Polszczyzna przemyska wieków XVII-XVIII* (Wrocław 1975), H. Wiśniewska, *Stylistyczne i socjalne odmiany polszczyzny lublinian XVII wieku* (Lublin 1977), *Polszczyzna regionalna w okresie renesansu i baroku*, red. H. Wiśniewska, Cz. Kosyl (tom pokonferencyjny, złożony z 21 referatów), Wrocław 1984, J. Kość, *Słownictwo regionalne w XVII-XVIII-wiecznych księgach miejskich wschodniej Lubelszczyzny* (Wrocław 1988), H. Wiśniewska, *Kulturalna polszczyzna XVII wieku (na przykładzie Zamościa)* (Lublin 1994).

Uzupełnia je seria artykułów i rozpraw, dotyczących kultury językowej użytkowników, szczególnie z XVII wieku, np. pisarzy miejskich, rzemieślników, niewiast, w tym żon magnatów, oraz badania historyczne onomastyki (imiona i nazwiska w utworach literackich, w księgach miejskich).

Charakterystyczną cechą badań na Uniwersytecie stanowi wyszukiwanie i odkrywanie zapomnianych lub zapoznanych tekstów, w tym rękopisów i pierwodruków. Tu wypada wymienić:

- rękopisy ksiąg miejskich i opracowanie oryli magdeburckich, zeznań, testamentów, pism urzędowych Bełżca, Chełma, Dubienki, Horodła, Hrubieszowa, Kryłowa, Lublina (wielokrotnie), Łaszczowa, Łęcznej, Przemysła (wielokrotnie), Sawina, Tyszowiec, Uchania, Zamościa (wielokrotnie). Autorami artykułów są Władysław Bryłowa, Małgorzata Karwatowska, Czesław Kosyl, Józef Kość, Jerzy Sierociuk, Leszek Tymiak, Halina Wiśniewska;

- rękopisy listów, diariuszy, pamiętników, szczególnie ordynacji Zamojskich (artykuły i rozprawy Haliny Wiśniewskiej);
- pierwodruki gramatyk, podręczników szkolnych, panegirów, wierszy religijnych, kazań, kalendarzy, komedii (autorzy: Władysław Bryłowa, Magdalena Jankowska, Halina Pelcowa, Halina Wiśniewska, Maria Wojtak);

- teksty literackie poetów z szeroko pojętego regionu, np. Biernat z Lublina, J. Kochanowski, S. F. Klonowic, Sz. Szymonowic, Andrzej M. Fredro, B. Zimorowic, W. Kochowski, W. Potocki, S. F. Niewieski (autorzy: Helena Borowiec, Czesław Kosyl, Teresa Skubalanka, Halina Wiśniewska, Maria Wojtak). Tutaj należy też wymienić pracę biograficzno-stylistyczną (napisaną w znacznej części na podstawie rękopiśmiennych materiałów archiwalnych lubelskich i odszukanych pierwodruków nieznanymi tekstów użytkowych) H. Wiśniewskiej *Renesansowe życie i dzieło Sebastiana Fabiana Klonowicza* (Lublin 1985).

Zagadnieniem, na które również wypada zwrócić uwagę, jest metodologia badań historyczno-stylistycznych w IFP UMCS. Autorzy swobodnie posługują się uznanymi metodami badań, np. filologiczną, retrospektywną czy porównawczą. Niemniej w wielu pracach wykorzystano metody statystyki, socjolingwistyki, komunikacji i teorii semantyczno-leksykalnych. Przedstawieniu założeń teoretycznych służą m. in. rozprawy: H. Wiśniewska, *Lubelskie zeznania sądowe jako przykład dwufazowego procesu komunikacji* (1982), H. Wiśniewska, *Zależność badań historyczno-językowych od zasobu archiwaliów* (1986), księga referatów: *Stylistyczna akomodacja systemu gramatycznego* (red. T. Skubalanka, Wrocław 1988), M. Wojtak, *Stylizacja językowa jako jeden z wyznaczników gatunku na przykładzie komedii polskiej do XVIII wieku* (1991), J. Kość, *Księgi miejskie jako źródło do historii odmian polszczyzny* (1992).

Także okres nowopolski historii języka polskiego podlegał licznym badaniom. Artykuły i rozprawy dotyczą polszczyzny literackiej, np. I. Krasickiego, W. Bogusławskiego, A. Mickiewicza, C. Norwida, J. Słowackiego, Z. Krasińskiego, A. Fredry oraz S. Wyspiańskiego. Monografie to prace T. Skuba-

lanki *Słownictwo poezji miłosnej Juliusza Słowackiego na tle tradycji* (Toruń 1966) oraz M. Wojtak *O języku o stylu „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego* (Lublin 1988).

By ułatwić pracę dydaktyczną wydano *Wybór tekstów nowopolskich z XVIII-XIX wieku*, cz. 1 i 2 oprac. T. Skubalanka i M. Wojtak; cz. 3 oprac. J. Bartmiński, Lublin 1978.

Analizom szczegółowym towarzyszy refleksja teoretyczna. Liczne studia i artykuły, dotyczące teorii stylu, publikowane przez T. Skubalankę w latach 1962-1992, zebrane i uzupełnione najnowszymi rozprawami, prezentuje książka: T. Skubalanka, *O stylu poetyckim i innych stylach języka*, Lublin 1995. Własną zaś teorię stylu przedstawił J. Bartmiński w pracy *O derywacji stylistycznej. Gwara ludowa w funkcji języka artystycznego*, Lublin 1977.

Dział osobny stanowią prace Cz. Kosyla z onomastyki literackiej: *Forma i funkcja nazw własnych* (Lublin 1983) oraz *Nazwy własne w prozie Jarosława Iwaszkiewicza* (Lublin 1992). Autor przedstawił wyniki onomastycznych dociekań, „starając się utrzymać pewne proporcje między ujęciem typologicznym, uwzględniającym materiał z różnych utworów, a ujęciem immanentnym, podkreślającym specyfikę onomastyki poszczególnych utworów”. Przedmiotem głównym zainteresowań w badaniach jest geneza i funkcja nazw. Takie nowoczesne podejście metodologiczne dało interesujące i odkrywczynie wyniki tak w odniesieniu do nazw geograficznych, jak i nazw osobowych.

Halina Wiśniewska

JĘZYKOZNAWCZE STUDIA SLAWISTYCZNE

Właściwy etap rozwoju slawistyki lubelskiej wiąże się bezpośrednio z powstaniem Katedry Filologii Słowiańskiej, pod kierownictwem prof. Pawła Smoczyńskiego od 1962 r. Ważnym osiągnięciem było uruchomienie w roku 1963 nowego kierunku studiów – filologii rosyjskiej. Katedra Filologii Słowiańskiej wspólnie z rozwijającą się Filologią Rosyjską podjęła przede wszystkim badania naukowe o szerokim profilu porównawczym, ogólnoslawistycznym. W latach 1966/1967 w ramach współpracy z Ukrainką Akademią Nauk w Kijowie M. Łesiów i S. Warchoł przeprowadzili eksplorację gwar ukraińskich i łemkowskich w kilkunastu wsiach wschodniej Lubelszczyzny oraz w byłym województwie rzeszowskim i krakowskim. Dzięki rozwijającej się Filologii Rosyjskiej w początkach lat siedemdziesiątych nawiązano w ramach Instytutu Filologii Obcych współpracę ze slawistami (głównie Instytutami) w Ołomuńcu. Efektem są opublikowane tomy zbiorowe prac naukowych pt. *Slavica Lublinensia et Olomucensia*, z których w Lublinie ukazały się cztery, a w Pradze i Ołomuńcu – trzy.

W okresie tym pracownicy Katedry Filologii Słowiańskiej (od roku 1970 – Zakładu Filologii Słowiańskiej w ramach Instytutu Filologii Obcych) poszerzali swoje zainteresowania badaniami slawistycznymi. Na szczególną uwagę zasługuje rozprawa M. Buczyńskiego *Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska* (Annales UMCS, sectio F, XXII, Lublin 1970, s. 223-256) oraz rozprawa doktorska F. Czyżewskiego *Gwary ludowe bylego powiatu włodawskiego*,

opublikowana w wersji skróconej w roku 1986 pt. *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*. W pracach swych wymienieni autorzy nawiązują do badań dialektologicznych prof. W. Kuraszkiwicza sprzed roku 1939.

Z eksploracji materiałów gwarowych w terenie (zwłaszcza na polsko-ukraińskim pograniczu językowym) słaWiści lubelscy przekazali na rzecz Pracowni Dialektologicznej PAN w Krakowie około 130 000 fiszek (haseł z leksyką gwarową).

W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ukazały się w druku monografie następujących autorów: P. Smoczyński, *Słowińskie imiona pospolite i własne z podstawowym -ch w części sufiksальной* (Łódź 1963), P. Smoczyński, *Kwestionariusz do „Atlasu gwar Lubelszczyzny”* (Lublin 1965), B. Lindert, *Formanty służące do tworzenia nazw mieszkańców w językach słowińskich* (Lublin 1967), S. Warchoł, *Nazwy miast Lubelszczyzny* (Lublin 1964), M. Łesiów, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny* (Lublin 1972), S. Warchoł, *Geneza i rozwój słowińskich formacji ekspresywnych z sufiksальnym -k- i -c-* (Warszawa-Łódź 1984), przygotowana w latach 70.

W roku 1972 M. Buczyński ukończył pracę doktorską *Pamiętkowe nazwy miejscowe w językach słowińskich (na tle indoeuropejskim)*. Monografia ta w wersji skróconej jest obecnie przygotowywana do druku przez S. Warchoła i ukaże się w ramach serii „Rozprawy Sławistyczne” UMCS.

Oprócz wymienionych opracowań monograficznych do końca roku 1980 słaWiści naszego Uniwersytetu opublikowali ponad 100 artykułów i rozpraw naukowych o profilu sławistycznym w czasopismach zarówno krajowych, jak też częściowo zagranicznych, nie licząc prac popularnonaukowych i popularnych.

Etap w rozwoju lubelskiej sławistyki, określony umownie latami 1980-1994, to przede wszystkim okres wzmożonej działalności na rzecz umiędzynarodowienia kontaktów naukowych, poszerzenia i pogłębienia już istniejących kierunków badań (uruchomienia nowych kierunków studiów oraz lektoratów języków słowińskich). W roku 1984 powołano do życia w ramach Zakładu Filologii Słowińskiej Komitet Redakcyjny serii

wydawniczej „Rozprawy Sławistyczne”, którego przewodniczącym jest Stefan Warchoł. Kierowany przez niego od roku 1979/1980 Zakład Filologii Słowińskiej, przy wsparciu Instytutu Filologii Słowińskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, uruchomił lektorat języka bułgarskiego w ramach międzynarodowej umowy między Polską i Bułgarią. Nawiązano liczne kontakty naukowe ze sławistami bułgarskimi oraz zgromadzono bogaty, specjalistyczny księgozbiór bułgarystyczny, liczący ponad 6 tysięcy woluminów. Planuje się powołanie do życia filologii bułgarskiej. W ramach Instytutu Filologii Słowińskiej UMCS prowadzony jest też od wielu lat lektorat języka czeskiego.

O dynamicznym rozwoju danego środowiska naukowego świadczą przede wszystkim publikacje. W ramach serii „Rozprawy Sławistyczne” UMCS publikowane są zarówno pokonferencyjne tomy zbiorowe, jak też sławistyczne prace autorskie. Dotychczas ukazało się 8 tomów, a 6 następnych jest w przygotowaniu. A oto tytuły prac już opublikowanych: *Formacje hybrydalne w językach słowińskich*, Lublin 1986 – materiały z konferencji zorganizowanej w roku 1984 przez Zakład Filologii Słowińskiej; F. Czyżewski, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, Lublin 1966; F. Czyżewski, *Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia*, Lublin 1995; *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowińszczyzny*, Lublin 1989 – materiały z konferencji odbytej w roku 1987; S. Warchoł, *Specyfika gwar mieszanych i przejściowych na terenach etnicznie zróżnicowanych*, Lublin 1992; *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowińskich*, Lublin 1993 – materiały z konferencji zorganizowanej w roku 1989; *Systemy onomastyczne w słowińskich gwarach mieszanych i przejściowych*, Lublin 1993 – materiały z konferencji zorganizowanej w roku 1991; S. Warchoł, *Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce na tle słowińskim*, Lublin 1993.

W listopadzie bieżącego roku Zakład Językoznawstwa Słowińskiego organizuje międzynarodową sławistyczną konferencję naukową „Przezwiska i przydomki w językach słowińskich”.

Stefan Warchol

LOGOPEDIA W UMCS

Zakład Logopedii założony został przez prof. Leona Kaczmarka w 1969/1970 r. i był przez długi czas jedynym tego typu zakładem w Polsce. Obecnie powstały zakłady logopedii w Uniwersytecie Gdańskim i WSP w Krakowie. Lubelski Zakład Logopedii kształcił jako jedyną placówkę dydaktyczną w Polsce logopedów na dwuletnich poddyplomowych studiach „logopedii korekcyjnej” i rocznym studium „logopedii szkolnej”. Do niedawna zatem większość logopedów pracujących w Polsce było absolwentami UMCS. Wokół działalności naukowej Zakładu krzepły prace organizujące środowisko logopedyczne w Polsce. Profesor Leon Kaczmarek był twórcą Polskiego Towarzystwa Logopedycznego, założycielem i redaktorem czasopisma „Logopedia”. Czasopismo to osiągnęło wysoki poziom i międzynarodową renomę. W 1990 r. kierownikiem Zakładu, po odejściu prof. Kaczmarka na emeryturę, został prof. Stanisław Grabias. Zakład zmienił nazwę na Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego. Poszerzony został zakres badań i zmienione nieco formy kształcenia studentów. Powstały dwa typy studiów poddyplomowych: Studium Logopedii Korekcyjnej oraz Studium Afazjologii i Surdologopedii. Ponadto utworzono specjalność logopedyczną na dziennych studiach polonistycznych. Absolwenci tej specjalności otrzymują magisterium z filologii polskiej i uprawnienia logopedyczne. W chwili obecnej Zakład skupia 17 osób.

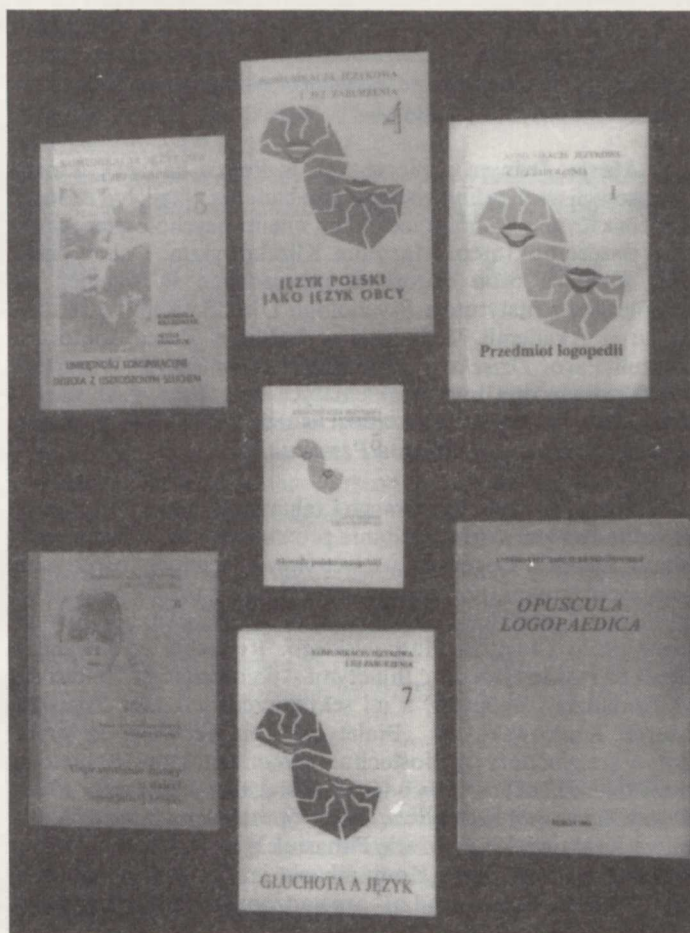
Logopedia wyloniła się z refleksji językoznawczej, medycznej i psychologicznej jako nauka o zaburzeniach mowy. Zarówno w Polsce jak i na Zachodzie zdobywa od lat coraz ważniejsze miejsce w ramach teorii komunikacji językowej. W Polsce od lat siedemdziesiątych naszego wieku istniała jako działalność praktyczna, szczególnie pedagogów i lekarzy, i ujawniała się w postaci ogromnej liczby niepowiązanych z sobą metod usuwania rozmaitych zaburzeń mowy. Czas nam współczesne ujęły tę praktyczną wiedzę w ramy ogólnej teorii. Powstaje aparatura pojęciowa, pozwalająca gruntownie opisać poszczególne zaburzenia i oprzeć praktykę na podstawach naukowych. Dotychczas w dużym stopniu postępowanie logopedyczne było działaniem intuicyjnym.

Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego UMCS jest najsilniejszą tego typu placówką badawczą w Polsce.

Podwaliny polskich badań naukowych nad zaburzeniami mowy stworzył prof. Leon Kaczmarek, budując wraz z J. Kanią i Z. Dobrzańskim *Polską bibliografię logopedyczną* (Lublin 1965), a następnie tworząc czasopismo „Logopedia. Zagadnienia Kultury Żywego Słowa” (do 1983 r. wyszło 15 numerów, redagowanych przez L. Kaczmarka). Działalność prof. Leona Kaczmarka uhonorowano tomem prac *Opuscula logopaedica* (Lublin 1993). Od 1991 r. Zakład wydaje serię prac „Komunikacja językowa i jej zaburzenia” (red. S. Grabias, wyszło sześć tomów, trzy następne pozostają w druku). Od ubiegłego roku trwają prace w zespole specjalistów z całej Polski nad *Encyklopedią zaburzeń mowy*. Komitet Badań Naukowych przeznaczył na to przedsięwzięcie sporą kwotę pieniędzy. Mamy nadzieję, że *Encyklopedia* pozwoli okrzepnąć tej dyscyplinie i wyznaczy jej nowe perspektywy badawcze.

Badania, jakie prowadził i prowadzi Zakład, dotyczą następujących problemów:

1. Uwarunkowania komunikacji językowej. Problemy te na użytek logopedii naświetla książka S. Grabiasa *Język w za-*

Fot. Krzysztof Porębski

chowaniach społecznych (Lublin 1994) i rozprawa A. Grzesiuk *Składnia wypowiedzi emocjonalnych* (Lublin 1995). Powstała pojemna koncepcja zachowań językowych, która pozwalała w swoje ramy ująć ogromny zbiór bardzo różnych zjawisk, kryjących się pod pojęciem zaburzeń mowy.

2. Rozwój mowy dziecka. Należy tu wymienić klasyczną już, dostrzeganą szczególnie w literaturze pedagogicznej, książkę L. Kaczmarka *Nasze dziecko uczy się mowy* (Lublin, pięć edycji). Badania z uwzględnieniem współczesnych metod i opis z kognitywnego punktu widzenia stosuje dr Helena Borowiec (*Słownictwo elementarzy na tle możliwości umysłowych dziecka i Wyras w świadomości językowej dziecka* – książki w druku). Docierają one do tkwiącego w umyśle dziecka znaczenia wyrazów i zdań. Na tym właśnie polega ich nowość w stosunku do badań tradycyjnych, które zajmowały się tylko formą językową.

3. Zaburzenia mowy i ich usuwanie. Józef Tadeusz Kania wypracował podstawy ich lingwistycznego opisu i klasyfikacji, Leon Kaczmarek zaproponował klasyfikację logopedyczną. Najszerzy zasięg miały badania umiejętności wymowy dzieci w wieku przedszkolnym przeprowadzone przez dr Annę Sołtys w latach 1975-1976. Objęły ponad 1000 osób. Ich celem był opis i analiza stanu faktycznego oraz ustalenie liczby dzieci, które potrzebują pomocy logopedycznej przed rozpoczęciem edukacji szkolnej. Wyniki ich podsumowuje praca doktorska A. Sołtys *Wymowa dzieci przedszkolnych*. Uzupełnieniem tego nurtu badań jest książka *Usprawnianie mowy u dzieci specjalnej troski*, autorstwa Anny Sołtys-Chmielowicz i Grażyny Tkaczyk.

4. Jąkanie. Poświęcone są mu głównie prace dr. Zbigniewa Tarkowskiego: *Jąkanie. Zagadnienia etiologii, diagnozy, terapii i prognozy oraz Jąkanie wczesnodziecięce*, oparte na literaturze i na doświadczeniu praktyka.

5. Afazja. Jednym z pierwszych w Polsce badaczy, którzy zastosowali analizę lingwistyczną do badania afazji, był dr Józef Tadeusz Kania. Współpracował on z neuropsychologiem, wówczas jeszcze doktorem Marcelim Klimkowskim. Dalsze prace nad afazją u osób dorosłych prowadzone są również we współpracy z Instytutem Psychologii UMCS i Kliniką Neurochirurgii Akademii Medycznej w Lublinie. Praca doktorska Urszuli Parol *Dziecko z niedokształceniem mowy* (Warszawa 1989) poświęcona była problematyce tzw. alalii, czyli niedokształceniu mowy o typie afazji u dzieci. Badania dyskursu w afazji podjęła mgr Jolanta Panasiuk.

6. Bariery rozwoju językowego i zaburzenia mowy towarzyszące uszkodzeniu słuchu. Badania prowadzone są przez pracowników Zakładu Logopedii we współpracy z innymi ośrodkami zainteresowanymi problemami surdologii, a przede wszystkim z Polskim Komitetem Audiofonologii, działającym pod kierunkiem prof. Tadeusza Gałkowskiego. Redakcja wydawanego przez to stowarzyszenie „Biuletynu Audiofonologii” mieści się w Zakładzie Logopedii, a jej sekretarzem jest mgr Zdzisław Marek Kurkowski. W „Biuletynie” publikowane są prace dotyczące głuchoty i niedosłuchu. Jednym z efektów jest metoda diagnozy dziecka z uszkodzonym słuchem nazywana *Kartą Oceny Zachowań Komunikacyjnych*, opracowana przez dr Kazimierę Krakowiak i dr Marię Panasiuk z KUL (opublikowana w trzecim tomie serii „Komunikacja językowa i jej zaburzenia”). Przedmiotem badań prowadzonych przez Zdzisława Marka Kurkowskiego jest percepcja wypowiedzi słownych przez dzieci niedosłyszące oraz interakcje między matkami

i małymi dziećmi z uszkodzonym słuchem. Kazimiera Krakowiak zakończyła w 1994 r. trwające osiem lat badania eksperymentalne, których celem było wypracowanie metody rozwijania mowy i kształcenia języka dzieci niesłyszących z użyciem specjalnego systemu gestów pomocniczych ułatwiających percepcję wzrokową wypowiedzi ustnych. Metoda i wyniki eksperymentu zostały przedstawione w książkach *Fonogesty jako narzędzie formowania języka dzieci z uszkodzonym słuchem* oraz *Mówimy z fonogestami*.

Rezultatem współpracy Zakładu ze wszystkimi niemal polskimi ośrodkami zajmującymi się problemami głuchoty jest dzieło zbiorowe pod redakcją prof. S. Grabiasa *Gluchota a język*, które ukazało się jako 7 tom wydawanej przez Zakład serii.

7. Język w schizofrenii. Zaburzenia mowy w schizofrenii (schizofazja) wiążą się przede wszystkim ze swoistością struktury całych wypowiedzi, przy zachowanym porządku pojedynczych zdań i wyrazów. Badania takie prowadzi współpracujący z Zakładem lekarz psychiatra dr Andrzej Czernikiewicz. Na ukończeniu pozostaje praca doktorska Tomasza Woźniaka, ujmująca te problemy z punktu widzenia językoznawczego i logopedycznego.

Rozwój badań nad zaburzeniami mowy stworzył potrzebę integracji doświadczeń wypracowanych przez różne, związane z mową, dyscypliny wiedzy. W Komitecie Językoznawstwa PAN powstała Komisja Rozwoju i Zaburzeń Mowy. Uczestniczą w niej językoznawcy, psycholodzy, pedagogi. Pracami Komisji kierowała najpierw prof. Maria Zarębina, a obecnie czyni to prof. Andrzej M. Lewicki. Pracownicy Zakładu Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego intensywnie uczestniczą w działalności tej Komisji.

Stanisław Grabias, Kazimiera Krakowiak

JĘZYKOZNAWCZE STUDIA ANGLISTYCZNE W LUBLINIE

Krótką historia

Początki językoznawstwa anglistycznego w Lublinie wiążą się ściśle z założeniem w 1965 r. Zakładu Filologii Angielskiej na UMCS po zamknięciu przez władze PRL anglistyki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Zakład Anglistyki był wtedy częścią Katedry Filologii Słowiańskiej. Do jego założycieli należał dr Walerian Świeczkowski, specjalista w zakresie językoznawstwa strukturalnego, w szczególności zaś – językoznawstwa diachronicznego, uczeń m.in. Romana Jakobsona, Jerzego Kuryłowicza, Tadeusza Lehr-Splawińskiego i Tadeusza Milewskiego. Książka W. Świeczkowskiego *Word Order Patterning in Middle English* ukazała się w prestiżowej serii wydawniczej Moutona, stając się swoistym punktem odniesienia dla językoznawców stosujących metody statystyczne, szczególnie w analizie historycznej. Jako późniejszy dyrektor rozwijał dalekosiężną politykę kadrową, dzięki czemu obecnie Instytut Filologii Angielskiej UMCS prowadzi badania i zajęcia dydaktyczne niemalże we wszystkich dyscyplinach nauczanych na neofilologach. Aktualnie pracujący na Anglistyce UMCS wychowankowie doc. Świeczkowskiego to dr Teresa Olszewska i dr Maciej Pakosz.

W 1970 r. podjął pracę w Zakładzie Anglistyki mgr Edmund Gussmann. Prowadząc zajęcia z gramatyki generatywnej, początkowo ze składni, następnie zaś z fonologii, wykształcił

liczną kadrę językoznawców. Kilka osób z tamtego okresu pracuje do dziś bądź na UMCS (Henryk Kardela, Anna Charęzińska, Jolanta Szpyra), bądź na KUL (Bogdan Szymanek, Anna Malicka-Kleparska, Grzegorz Kleparski).

W 1981 r. ponownie otwarto anglistykę na KUL. Kierownikiem tej placówki został prof. Edmund Gussmann. Wkrótce też powstała pod jego kierownictwem w ramach Sekcji Anglistyki KUL jedyna w Polsce i jedna z nielicznych w Europie Katedra Filologii Celtyckiej, która wydała m. in. pierwszy w historii piśmiennictwa polskiego podręcznik do nauki języka irlandzkiego. Powołany też został Zakład Tyfłodydaktyki Języka (metodyka nauczania niewidomych), którego kierownikiem jest doc. dr hab. Bogusław Marek.

Działalność naukowa

Obydwa ośrodki anglistyczne w Lublinie współpracują w zakresie dydaktyki i prac badawczych. Kadra naukowa prowadzi obecnie badania w takich dziedzinach, jak: składnia (Henryk Kardela, Anna Charęzińska – UMCS; Aidan Doyle, Magdalena Charęzińska, Anna Bondaruk – KUL), pragmatyka (Maciej Pakosz – UMCS), fonologia (Jolanta Szpyra – UMCS; Eugeniusz Cyran, Anna Bloch-Rozmej, Anita Buczek – KUL), morfologia (Bogdan Szymanek, Anna Malicka-Kleparska, Aidan Doyle – KUL), gramatyka historyczna (Adam Pasicki,

Grzegorz Kleparski – KUL; Przemysław Łozowski – UMCS), fonetyka i analiza sygnału mowy (Wiktor Gonet – UMCS). Profesor Edmund Gussmann jest specjalistą z dziedziny fonologii, publikuje prace nie tylko z zakresu fonologii angielskiej czy polskiej, lecz także islandzkiej i irlandzkiej.

Ostatnio w Zakładzie Języka Instytutu Filologii Angielskiej UMCS prowadzone są badania kognitywistyczne pod kierunkiem prof. Henryka Kardela. W skład zespołu wchodzi: mgr Przemysław Łozowski, mgr Robert Dymel i mgr Adam Głaz. Z zespołem współpracuje mgr Piotr Twardysz, pracownik anglistyki KUL.

Pracownicy obu lubelskich anglistyk regularnie uczestniczą w międzynarodowych konferencjach językoznawczych.

Anglistyczne badania naukowe wyróżniają się próbą budowania pomostów między teoretycznymi i opisowymi osiągnięciami językoznawstwa zachodniego – w szczególności amerykańskiego – a słowiańską tradycją lingwistyczną i teoretycznymi osiągnięciami lingwistyki polskiej. Prowadzi to do wzbogacenia zachodnich postulatów teoretycznych poprzez skonfrontowanie ich z danymi języka polskiego oraz pozwala sformułować inne (często nawet szokujące) propozycje w odniesieniu do faktów słowiańskich. Jako swoiste sprzężenie zwrotne fakty i interpretacje słowiańskie niejednokrotnie pozwalają obejrzeć w innym świetle zjawiska języków germańskich czy celtyckich. To nastawienie badawcze odbija się w głównych publikacjach – przede wszystkim książkowych, gdzie określenie „polsko-angielski” jest często umieszczane w tytułach. I tak, z zakresu fonologii wymienić można:

Edmund Gussmann (1978) *Contrastive Polish-English Consonantal Phonology*, Warszawa, PWN; (1980) *Studies in Abstract Phonology*, Linguistic Inquiry Monographs 4, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press; (1980) *Introduction to Phonological Analysis*, Warszawa PWN, (red., 1985) *Phonomorphology. Studies in the Interaction of Phonology and Morphology*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Jolanta Szpyra (1989) *The Phonology-Morphology Interface. Cycles, Levels and Words*, London and New York, Routledge; (1995) *Three Tiers in Polish and English Phonology*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

Bogusław Marek (1987) *The Pragmatics of Intonation*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Maciej Pakosz (1983) *Emotive Intonation. Evidence from English*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

z zakresu morfologii:

Edmund Gussmann (red., 1987) *Rules in the Lexicon. Studies in Word Formation*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Bogdan Szymanek (1985) *English and Polish Adjectives: A Study in Lexicalist Word Formation*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski; (1988) *Categories and Categorization in Morphology*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski; (1993) *Introduction to Morphological Analysis*, Warszawa, PWN.

Robert Beard, Bogdan Szymanek (1988) *Bibliography of Morphology 1960-1985*, Amsterdam, Benjamins.

Anna Malicka-Kleparska (1985) *The Conditional Lexicon in Derivational Morphology. A Study of Double Motivation in Polish and English*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski; (1988) *Rules and Lexicalisations. Selected English Nominals*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

z dziedziny składni:

Henryk Kardela (1985) *The Grammar of English and Polish Reflexives*, Lublin, Wydawnictwo UMCS; (1986) *WH-Movement in English and Polish. Theoretical Implications*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

Teresa Olszewska (1986) *Causativity as a Linguistic Phenomenon. A Study Based on English and Polish*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

Anna Charezińska (1993) *The Scope of Negation in English*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

z zakresu semantyki i leksykografii:

Henryk Kardela (red., 1994) *Podstawy gramatyki kognitywnej*, Seria Wydawnicza Znak, Język, Rzeczywistość, Jerzy Pelc (red.), Warszawa, Uniwersytet Warszawski.

Henryk Kardela, Gunnar Persson (red., w druku) *New Trends in Semantics and Lexicography*, Stockholm, Wiksell International.

Grzegorz Kleparski (1986) *Semantic Change and Componential Analysis; an Inquiry into Pejorative Developments in English*, Eichstätter Materialien, Regensburg, Verlag Friedrich Pustet; (1990) *Semantic Change in English. A Study of Evaluative Developments in the Domain of HUMANS*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Na uwagę zasługują badania nad historią języka angielskiego: Walerian Świczkowski (1962) *Word Order Patterning in Middle English*, The Hague, Mouton.

Adam Pasicki (1987) *Temporal Adverbials in Old and Middle English*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

z zakresu metodologii i filozofii języka:

Henryk Kardela, Zbysław Muszyński (1991, red.) *Noam Chomsky: Inspiracje i perspektywy*, Jerzy Pelc (red.) Seria Wydawnicza Znak, Język, Rzeczywistość, Warszawa, Uniwersytet Warszawski.

oraz badania celtologiczne:

Aidan Doyle (1992) *Noun Derivation in Modern Irish. Selected Categories, Rules and Suffixes*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Aidan Doyle, Edmund Gussmann (1991) *An Ghaeilge. Podręcznik do nauki języka irlandzkiego*, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Obydwa ośrodki anglistyczne prowadzą dynamiczną działalność edytorską. Obok wspomnianych już tomów „redakcyjnych” można wymienić:

Edmund Gussmann, Henryk Kardela (red., 1994) *Focus on Language. Proceedings of the Second Annual PASE Conference, Kazimierz 1993*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

Edmund Gussmann (red., 1995) *Licensing in Syntax and Phonology*, Lublin, Wydawnictwo Folium.

Henryk Kardela (red., w przygotowaniu) Ronald Langacker: *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, Kazimierz 1993, Seria Realizm, Racjonalność, Relatywizm, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

Edmund Gussmann, Henryk Kardela

JĘZYKOZNAWSTWO WSCHODNIOŚLÓWIAŃSKIE W UMCS

Badania lingwistyczne języków wschodniosłowiańskich skupiają się obecnie głównie w Zakładzie Języka Rosyjskiego oraz w Zakładzie Filologii Ukraińskiej. Studia w zakresie filologii rosyjskiej na naszej uczelni otwarto w 1964 r.; jednak początkowo nie istniał wyspecjalizowany zakład, który zajmowałby się tylko badaniami lingwistycznymi. Dopiero wzrost liczbowy kadry umożliwił wyodrębnienie Zakładu Literatury Rosyjskiej i Zakładu Języka Rosyjskiego. Nastąpiło to wraz z powołaniem Instytutu Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej w roku 1972. Od początku swego istnienia Zakład prowadzi badania współczesnego języka rosyjskiego i jego historii. Kierownikami Zakładu byli profesorowie Michał Łesiów i Teotyń Rott-Żebrowski. Obecnie Zakład pracuje pod kierownictwem dr. hab. Romana Lewickiego. Jednocześnie działa od trzech lat Zakład Filologii Ukraińskiej pod kierunkiem prof. Michała Łesiowa – autora licznych prac językoznawczych z zakresu historii i współczesności języka ukraińskiego.

Tematykę badawczą stanowią: współczesny język rosyjski oraz historia języka rosyjskiego i jego gramatyka historyczna wraz z badaniem najstarszych zabytków piśmiennictwa ruskiego, a także językoznawstwo ukrainistyczne. W latach nowszych została ona uzupełniona przez lingwistykę przekładu.

Współczesny język rosyjski był i jest przedmiotem badań zwłaszcza w zakresie słowotwórstwa, frazeologii i składni (prace dr. Michała Sajewicza, dr. Wandy Fal, dr. Anny Pado). Rządziej uwagę badaczy przyciągają inne jego aspekty; można tu wymienić stylistykę (głównie mowa potoczna) i leksykografię (dr. hab. R. Lewicki) oraz antroponiamię literacką (prof. M. Łesiów, dr. H. Munia). W ostatnich latach można też odnotować zainteresowanie innowacjami leksykalnymi w języku rosyjskim epoki najnowszej.

Historia języka rosyjskiego jest dziedziną, w której szczególną uwagę poświęcają nasi badacze epoce najstarszej, obierając jako obiekt swych eksploracji język ruskich zabytków piśmiennictwa (prof. T. Rott-Żebrowski, obecnie emerytowany, dr. B. Perczyńska, dr. J. Sienkiewicz). W swych pracach śledzą oni ewolucję form i kategorii gramatycznych na przestrzeni dziejów języka rosyjskiego. Należy tu wspomnieć również zainteresowanie dziejami pisma ruskiego (monografia T. Rotta-Żebrowskiego *Historia pisma ruskiego*).

Badania ukrainistyczne reprezentowane są przez prace prof. M. Łesiowa i dr. F. Czyżewskiego. Są to badania głównie historii tego języka z uwzględnieniem wpływów języka polskiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego na genezę i ewolucję ukraińskiego języka literackiego, a także onomastyki oraz historii i stanu współczesnego dialektów ukraińskich na terenie Polski.

Od niedawna prowadzone są także badania współczesnego języka białoruskiego i jego gwar (dr. M. Sajewicz).

Lingwistyka przekładu jest reprezentowana przez prace dr. hab. R. Lewickiego, który w ramach tej dyscypliny ogólnolingwistycznej przeważającą część materiału badawczego czerpie z przekładów z języka rosyjskiego na polski oraz z polskiego na rosyjski.

Można stwierdzić, że wspólną cechą badań języków wschodniosłowiańskich w UMCS jest duża uwaga poświęcana ich wzajemnym wpływom oraz kwestiom kontaktów pomiędzy tymi językami a polszczyzną. Stąd też wynika wzmożone

zainteresowanie problemami pogranicza językowego. Przykładem może być *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Pobuża*, opracowywany w Instytucie Slawistyki PAN przy współpracy naszych dialektologów pod kierunkiem M. Łesiowa.

Ważną częścią działalności naszych lingwistów-rusycystów jest udział w zbiorowych przedsięwzięciach naukowych. Oprócz udziału w redagowaniu serii *Rozprawy Slawistyczne* pod redakcją S. Warchoła, wychodzącej od 1986 r. (M. Łesiów, M. Sajewicz), należy tu wymienić serię wydawniczą *Slavica Lublinsia et Olomucensia* (1977-1986) oraz udział M. Łesiowa w kolegium redakcyjnym *Slavii Orientalis*. Na szczególne podkreślenie zasługuje otwartość naszych badaczy zarówno na współpracę z innymi ośrodkami, jak i na tematy wykraczające poza sferę rusycystyczną i slawistyczną. R. Lewicki uczestniczy w pracach zespołu badawczego *Założenia polsko-rosyjskiego słownika przekładowego* pod kierunkiem prof. J. Wawrzyńczyka z UMK. Trójka autorów (M. Łesiów, R. Lewicki, M. Sajewicz) brała udział w pracach zespołu językoznawców, zajmującego się pod kierunkiem prof. J. Bartmińskiego tematem *Pojęcie ojczyzny w językach europejskich*. I wreszcie na odnotowanie zasługuje udział w dużym przedsięwzięciu międzynarodowym, jakim jest finalizowany obecnie *Lexicon Grammaticorum. Who's Who in the History of Linguistics*, który ukaze się niebawem nakładem wydawnictwa Max Niemeyer Verlag w Tübingen. W tym obszernym dziele autorem haseł biobibliograficznych dotyczących historii lingwistyki rosyjskiej jest R. Lewicki, a lingwistów ukraińskich i białoruskich omawia M. Łesiów.

Rusycyści nasi brali wielokrotnie udział w konferencjach i sympozjach organizowanych przez Instytut Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej. Można tu odnotować pracę zbiorową *Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym* pod redakcją M. Łesiowa, zawierającą materiały sesji naukowej z okazji 20-lecia lubelskiej rusycystyki. Spośród licznych innych konferencji i sympozjów na uwagę zasługują regularne wspólne konferencje rusycystyczne lubelsko-olomunieckie. Na przykład w konferencji poświęconej problemom lingwistyki tekstu (Olomuniec 1990) lubelskie środowisko rusycystyczne reprezentowali R. Lewicki, W. Fal i H. Munia. Ponadto lubelscy rusycyści wygłaszali referaty na konferencjach międzynarodowych m.in. w Moskwie, Petersburgu, Kijowie, Mińsku, Debreczynie, Sofii, Lipsku, Pradze i Genewie, a ich publikacje znajdują się w wielu czasopismach zagranicznych. Kontakty naukowe z ośrodkami zagranicznymi zaowocowały zaproszeniem M. Łesiowa na Uniwersytet Harvardzki (1973-1974), a następnie na uniwersytet stanu Minnesota w Minneapolis (1986); w latach późniejszych – zaproszeniem R. Lewickiego na uniwersytet w Saarbrücken (1988 oraz 1989-1990). Obecnie prowadzone są rozmowy zmierzające do nawiązania współpracy naukowej z rusycystami z uniwersytetu w Innsbrucku.

Wśród prac naukowych, opublikowanych przez naszych badaczy, można wymienić następujące monografie:

M. Łesiów, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, Lublin 1972.

T. Rott-Żebrowski, *Pismo i fonetyka „Izbornika Światośława” z 1076 r. na tle pisma i fonetyki zabytków ruskich XI w. i kanonu starosłowiańskiego*, Lublin 1974.

T. Rott-Żebrowski, *Historia pisma ruskiego*, Lublin 1983, wyd. 2 rozszerz. 1987.

T. Rott-Żebrowski, *Кирилловская часть „Реймского евангелия“*. Лингвистическое исследование, Lublin 1985.

R. Lewicki, *Przekład wobec zjawisk podstandardowych (na materiale polskich przekładów współczesnej prozy rosyjskiej)*, Lublin 1986.

F. Czyżewski, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodywy*, „Rozprawy Sławistyczne” 2, Lublin 1986.

B. Perczyńska, *Fleksja imienna w „Pateryku Synajskim” na tle innych zabytków ruskich XI wieku i kanonu staro-cerkiewno-słowiańskiego*, Lublin 1987.

T. Rott-Żebrowski, *Киевский миссал. Лингвистическое исследование*, Lublin 1987.

M. Łesiów (red.), *Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym*, Lublin 1987.

R. Lewicki, *Konotacja obcości w przekładzie*, Lublin 1994.

M. Łesiów, *Ukraina wczoraj i dziś*, Lublin 1994.

M. Łesiów, *Szkolna gramatyka języka ukraińskiego*, Warszawa 1995.

Roman Lewicki

Językoznawstwo w Zakładzie Filologii Romańskiej

Badania językoznawcze w Zakładzie Filologii Romańskiej prowadzone są od 1972 r. W roku akademickim 1976/1977 rozpoczęło działalność językoznawcze seminarium magisterskie, kierowane gościnnie przez doc. dr. hab. Jiřego Černego z Uniwersytetu w Ołomuńcu.

Powstałe w Zakładzie 3 rozprawy doktorskie dotyczą: fleksji (dr Barbary Hlibowickiej-Węglarz na temat francuskich i portugalskich odpowiedników polskiego narzędnika) oraz składni (dr Jolanty Sikorskiej *Syntagmes nominaux en apposition en français moderne*, wydana w Lublinie w 1993 r., oraz dr. Marka Kęsika *Structure de la phrase impersonnelle*). Rozprawa habilitacyjna dr. hab. Marka Kęsika *La cataphore*, opublikowana nakładem wydawnictwa PUF w Paryżu w 1989 r., poświęcona jest systematycznemu opisowi tej mało znanej relacji zależności kontekstowej. Przygotowywana jest rozprawa habilitacyjna dr Barbary Hlibowickiej-Węglarz na temat kategorii aspektu w języku portugalskim.

W Zakładzie Językoznawstwa Ogólnego została przygotowana również rozprawa doktorska Anny Krzyżanowskiej *Obraz śmierci we frazeologii polskiej i francuskiej*.

Drobniejsze językoznawcze publikacje pracowników Zakładu dotyczą różnych dziedzin językoznawstwa: fleksji (Barbara Hlibowicka-Węglarz), składni (Jolanta Sikorska, Marek Kęsik, Ireneusz Karolak), gramatyki tekstu (Marek Kęsik), pragmatyki i semantyki kognitywnej (Ireneusz Karolak), gramatyki kontrastywnej (Barbara Hlibowicka-Węglarz), a także językoznawstwa stosowanego (Maria Bąk, Ireneusz Karolak).

Zakład Filologii Romańskiej był współorganizatorem konferencji naukowych, których pokłosiem są tomy zbiorowe: *Syntagmes nominaux dans les langues romanes et slaves* (red. A. M. Lewicki, M. Kęsik, Lublin 1990) oraz *Tekst ustny – Texte oral. Struktura i pragmatyka – problemy systematyki – wartość w literaturze* (red. J. Bartmiński, M. Abramowicz, Wrocław 1989).

Marek Kęsik

Osiągnięcia naukowo-badawcze językoznawców Zakładu Filologii Germańskiej UMCS

Działalność naukowo-dydaktyczną Zakładu Filologii Germańskiej zainaugurował rok akademicki 1974/1975. O ile dydaktyka budowała dopiero swój program, o tyle działalność naukowa mogła korzystać z kierunku wytyczonego przez istniejący już wtedy naukowy dorobek naówczas docenta Jerzego Brzezińskiego. Tak więc w zakresie językoznawstwa stosowanego odnotować można było następujące prace glottodydaktyczne doc. J. Brzezińskiego: *Pozaszkolne i pozalekcyjne formy nauczania języków obcych*, PZWS 1966; *Laboratorium językowe w nauczaniu języków obcych*, PZWS 1969; *Próba zaprogramowania okresu bezpodręcznikowego w nauczaniu języka niemieckiego*, UAM Poznań 1972; *Okres bezpodręcznikowy w nauczaniu języka niemieckiego*, MOiW 1974, 1975; *Pomoce i środki audiowizualne w nauczaniu języków obcych*, PWN 1980.

Ostatnie swe lata prof. J. Brzeziński poświęcił badaniom nad nauczaniem języków obcych dzieci, co zaowocowało kolejnymi, prekursorskimi w tej dziedzinie monografiami: *Nauczanie języków obcych dzieci*, WSiP 1987; *Podstawy glottodydaktyczne nauczania języka polskiego dzieci polonijnych*, UMCS 1987.

Badania glottodydaktyczne prof. J. Brzezińskiego były kontynuowane i rozszerzane przez jego uczniów: w roku 1982 Halina Maleńczyk obroniła pracę doktorską *Der Einfluß der Sprachlaborübungen und der Artikulatorischen Phonetik auf die Vervollkommnung der Aussprache bei Germanistikstudenten des ersten Studienjahres*, a w roku 1993 wydała wspólnie z U. Stachowicz polską wersję książki ćwiczeń do podręcznika: *Deutsch konkret 1, Langenscheidt*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW” Warszawa.

Doktor Barbara Sadownik, badając psycholingwistyczne mechanizmy akwizycji języka drugiego, obroniła i następnie opublikowała w roku 1991 pracę doktorską nt. *Implikationen der Zweitspracherwerbsforschung für die Glottodidaktik* (UMCS Lublin), w której poddaje analizie implikacje glottodydaktyczne, wynikające z badań nad akwizycją języka drugiego dla glottodydaktyki.

Badania językoznawcze w zakresie niemieckiej wymowy ortofonicznej prowadziła w początkowej fazie dr Irena Nowicka-Kozłuk. W roku 1971 przedstawiła je w postaci pracy doktorskiej *Abarten der deutschen Aussprache in der DDR*. W następnym okresie tworzyła program badań kontrastywnych, w wyniku których powstała praca habilitacyjna, opublikowana w roku 1990 pt. *Zum System der nominalen Flexion im Polnischen und Deutschen* (UMCS Lublin).

Nurt badań fonetycznych kontynuował dr J. Chomiuk. Zakończył je pracą doktorską *Geschichte der Kodifizierung der deutschen Hochlautung in den deutschen Aussprachewörterbüchern des 19. und 20. Jhs.*

Do zakresu studiów kontrastywnych zaliczyć można również pracę doktorską A. Żurowskiej-Świecy z roku 1985 *Die Valenz der Verben der Fortbewegung in der deutschen und polnischen Sprache*. Autorka dokonuje w niej porównań walencji czasowników wyrażających ruch w języku polskim i niemieckim.

W ramach prac językoznawczych w roku 1985 ukazała się publikacja książkowa dr Grażyny Kryszczuk *Konstrukcje czasownikowe w niemieckich tekstach naukowo-technicznych*, UMCS Lublin.

Odrębny kierunek badań językoznawczych prowadzi dr Jerzy Żmudzki. Głównymi obszarami jego penetracji naukowych są: lingwistyka translacji, a w niej zjawisko ekwiwalencji bilingwalnej, lingwistyka tekstu oraz nauka o tłumaczeniu. W tych zakresach opublikował następujące pozycje: wspólnie z E. Wagner podręcznik dla studentów: *Übungsbuch zu lexikalischen Schwierigkeiten* (UMCS Lublin, 1981) oraz monografię: *Zum Problem der bilingualen Äquivalenz lexikalischer Einheiten* (UMCS Lublin, 1991).

Jerzy Żmudzki

MIĘDZY LOGIKĄ A LINGWISTYKĄ

Między językoznawstwem a logiką (pojmowaną tradycyjnie, tj. wraz z semiotyką, a w niej: syntaktyką, semantyką i pragmatyką, oraz logiką pojmowaną matematycznie) istnieją związki naturalne, tzn. wynikające z natury przedmiotu badań. To, że związki te przybierają czasami postać związków, mniej lub bardziej ścisłej współpracy formalnej i osobistej, dzieje się przede wszystkim za sprawą osób uprawiających te dyscypliny, a nie tylko samej dziedziny badań. W wypadku Zakładu Logiki i Metodologii Nauk oraz Instytutu Filologii Polskiej – osób, których zainteresowania i chęć współpracy wpłynęły na powstanie takich więzi formalnych i nieformalnych.

Początki współpracy z polonistyką sięgają lat sześćdziesiątych, kiedy przyjęły postać referatów głoszonych przez prof. Leona Koja na zebraniach PTJ, prowadzonych wówczas przez prof. Pawła Smoczyńskiego; później L. Koj, pracując nad semantyczną koncepcją J. J. Katza, dyskutował konsekwencje tej koncepcji dla tworzenia słowników, m. in. z prof. Teresą Skubalanką, prof. Jerzym Bartmińskim. Inne dyskusje dotyczyły m. in. koncepcji znaczeń terminów mających rodziny znaczeniowe, problemów składni i semantyki generatywnej. Artykuł L. Koja o rodzinach znaczeniowych *On Defining Meaning Families* był jednym z pierwszych tekstów w literaturze światowej na temat, który później stał się modny, a rozwój tej problematyki był znaczący dla powstania semantyki kognitywnej. W Polsce podjął ten problem, dyskutując w swoich pracach z L. Kojem, T. Pawłowski, a następnie, nawiązując do współczesnych już dyskusji, J. Woźniak – pracownik Zakładu Logiki UMCS. Późniejsze prace L. Koja stanowiły próby sformalizowania takich definicji, przez podanie ich schematu.

Dalszy etap współpracy wyznaczyły spotkania na seminariach i konferencjach organizowanych przez prof. J. Bartmińskiego i jego współpracowników. Seminaria te dotyczyły m. in. opracowania podstaw metodologicznych zamierzonego słownika, który później przybrał postać *Słownika stereotypów ludowych*. W tych wstępnych dyskusjach uczestniczył, biorąc udział w seminariach i konferencjach, L. Koj, który przedstawiał poglądy logików na budowę definicji, ich zadań, poświęcał wiele uwagi przede wszystkim definicjom cząstkowym, które nie muszą podawać warunków koniecznych i wystarczających,

co zbliża je formalnie do definicji kognitywnych. Z tego okresu pochodzą prace L. Koja publikowane w „Kulturze Ludowej” i pracach zbiorowych pod redakcją J. Bartmińskiego *et. al.*

Do zespołu opracowującego pod kierunkiem J. Bartmińskiego słownik stereotypów dołączył później dr Zbysław Muszyński. W wielu konferencjach, seminariach i zebraniach roboczych przedstawiał problemy filozofii języka – zagadnienia dotyczące przede wszystkim semantycznych koncepcji H. Putnama i S. Kripkego, metodologicznych podstaw odróżniania wiedzy językowej od wiedzy pozajęzykowej, filozoficznych założeń semantyki obiektywistycznej, składników znaczenia komunikowanego i inne.

Warto też dodać, że do prac nad słownikiem wartości prof. J. Bartmiński zaprosił wielu pracowników Wydziału Filozofii i Socjologii; uczestniczyli oni w konferencjach poświęconych tej problematyce oraz w niektórych zebraniach zespołu. Efektem współpracy było opublikowanie kilku artykułów, będących wstępnymi opracowaniami haseł słownika, w pracy zbiorowej *Nazwy wartości* pod red. J. Bartmińskiego i M. Mazurkiewicz-Brzozowskiej.

Na Wydziale Filozofii i Socjologii w ramach studiów filozoficznych powstała jedyna w Polsce specjalizacja nauka o języku i komunikacji. Zajęcia na tej sekcji prowadzą pracownicy Instytutu Filologii Polskiej i Filologii Angielskiej; przedmioty to: gramatyka generatywna i kognitywna (prof. Henryk Kardela), semantyka lingwistyczna (prof. Ryszard Tokarski), socjologia języka (prof. Stanisław Grabias), językoznawstwo ogólne (prof. Anna Pajdzińska), teoria literatury (prof. Janusz Misiewicz), teoria reklamy i propagandy (prof. Andrzej Maria Lewicki). Istnieje też możliwość odbycia licencjackich studiów polonistycznych z magisterium z filozofii.

Opis sytuacji idealnej współpracy między logikami a lingwistami można by zatytułować parafrazą, znanego na Zachodzie, tytułu książki J. McCawleya o logice dla językoznawców: *O tym, co każdy językoznawca chciałby wiedzieć z logiki i co każdy logik chciałby wiedzieć z lingwistyki, i o co nie wstydzą się wzajem pytać*. Sądzę, że w jakimś stopniu tytuł ten odpowiada przedstawionemu opisowi.

Zbysław Muszyński

Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców

Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS jest placówką zajmującą się sprawami języka i kultury polskiej w zakresie szeroko pojętej glottodydaktyki, powstała w styczniu 1991 r. przez połączenie dwu jednostek Uczelni: Polonijnego Centrum Kulturalno-Oświatowego i Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców.

W zakresie działalności naukowej na uwagę zasługuje organizowany przez Centrum cykl międzynarodowych konferencji na temat kształcenia Polaków ze Wschodu i Polonii oraz wydanie pod redakcją J. Mazura serii prac z tego zakresu:

- *Problemy kształcenia Polaków ze Wschodu*, Lublin 1992;
- *Metodyka językowego kształcenia Polaków ze Wschodu*, Lublin 1993;
- *Kształcenie merytoryczne Polaków ze Wschodu*, Lublin 1994;
- *Kształcenie sprawności komunikacyjnej Polaków ze Wschodu*, Lublin 1995.

Tematyka badawcza pracowników Centrum skupia się głównie wokół problemów glottodydaktyki, a także: a) interferencji językowej (J. Mazur, B. Karczmarszuk, G. Przechodźka), b) komunikacji interkulturowej (J. Mazur, A. Grzebiuk, A. Trębska-Kerntopf), c) słownictwa specjalistycznego i frazeologii (A. Dunin-Dudkowska, B. Guziuk-Świca).

Jan Mazur

Koło Językoznawcze Studentów UMCS (1956-1980)

Tworzeniu się lubelskiego ośrodka językoznawczego towarzyszyła ożywiona działalność Koła Językoznawczego, wspierana przez kolejnych kierowników Katedry (potem Zakładu) Języka Polskiego, prof. Leona Kaczmarka i prof. Teresę Skubalankę. Niemal wszyscy wykształceni na miejscu pracownicy naukowcy przeszli przez etap pracy w tym Kole.

Z różnych form działalności Koła na szczególne wyróżnienie zasługuje wydawane w Lublinie czasopismo „Językoznawca”. Jego pierwszy zeszyt, o zasięgu jeszcze lokalnym, ukazał się w 1957 r. Od numeru 6. z 1961 r. „Językoznawca” przekształcił się w czasopismo ogólnopolskie, którego najważniejszym zadaniem była rejestracja najwartościowszych referatów przedstawionych na ogólnopolskich konferencjach kół językoznawczych. Na łamach tego pisma debiutowało wielu znanych dziś i cenionych językoznawców z całej Polski. Pismo prowadziło też dział recenzyjny, zamieszczało wywiady na tematy językowe ze znanymi pisarzami i aktorami (m. in. Morcinek, Iwaszkiewicz, Gołubiew, Lem, Nowak, Balcerzan, Barańczak, Siemion, Gogolewski), informowało o pracy kół studenckich i ośrodków naukowych. Łącznie ukazało się 30 zeszytów „Językoznawcy”, ostatni (1980 r.), ze względu na kłopoty z cenzurą, pod zmienionym tytułem („Zeszyty Językoznawcze”).

Dużo wysiłku członków Koła wymagała organizacja kilku ogólnopolskich seminariów naukowych. Na jednym z nich (w 1961 r.) z inicjatywy studentów lubelskich (Jerzy Bartmiński, Mieczysław Buczyński, Irena Niewęgłowska) podjęto uchwałę o rozpoczęciu prac nad zbieraniem materiałów do *Słownika gwary studenckiej*. W 1965 r. na zjeździe w Lublinie zdecydowano, że kartoteka centralna tego *Słownika* i jego redakcja będą się mieścić w naszym mieście. Wkład środowiska lubelskiego (w końcowym okresie szczególnie Stanisława Grabiasa) na etapie gromadzenia materiałów do *Słownika* był bez wątpienia największy. Koncepcję opracowania *Słownika* według pól tematycznych przedstawiła Teresa Skubalanka.

Od początku istnienia Koła ożywioną działalność przejawiała sekcja dialektologiczna. Organizowała liczne wycieczki dialektologiczne na Lubelszczyznę i do innych regionów Polski (Śląsk, Kaszuby, Wielkopolska, Podhale, Kurpie) oraz dłuższe obozy naukowe (Zamość, Puławy, Zaklików, Łęczna). Plonem wyjazdów były niektóre publikacje w „Językoznawcy”; taśmy z nagraniami wyzyskiwano na ćwiczeniach.

Oryginalną formę pracy Koła stanowiły organizowane konkursy recytatorskie prozy i poezji staropolskiej w Lublinie (pod patronatem prof. L. Kaczmarka i prof. J. Garbaczowskiej). Początkowo (od 1966 r.) miały charakter środowiskowy, w 1971 r. odbył się pierwszy konkurs ogólnopolski.

Na początku lat osiemdziesiątych z powodu różnych trudności działalność Koła wygasła.

Zjazd Koła Językoznawczego Studentów UMCS w 1968 roku

TOWARZYSTWA NAUKOWE

Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego. Oddział w Lublinie

Od 1959 r. przy Instytucie Filologii Polskiej UMCS działa początkowo koło, a w niedługim czasie Lubelski Oddział Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego. Jest to jeden z 16 oddziałów Towarzystwa na terenie Polski. Obecnie Oddział Lubelski liczy 25 członków-pracowników UMCS.

Działalność Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego to przede wszystkim upowszechnianie wiedzy o języku, polegające między innymi na: organizowaniu otwartych odczytów i zebrań szkoleniowych dla nauczycieli-polonistów, poradnictwie językowym, współpracy z Komitetem Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

W ubiegłym roku odbyło się 7 odczytów poświęconych szerokiej problematyce językoznawczej. Lubelski Oddział TMJP był także współorganizatorem sesji *Polonistyka uniwersytecka w Lublinie*, na której o językoznawstwie KUL-owskim mówił prof. Zenon Leszczyński, o UMCS-owskim zaś – prof. prof. Teresa Skubalanka i Andrzej M. Lewicki.

Członkowie TMJP podjęli też współpracę z Radiem Lublin, nagrywając audycje popularyzujące wiedzę o języku polskim.

Piotr Krzyżanowski

Polskie Towarzystwo Logopedyczne

Polskie Towarzystwo Logopedyczne, z siedzibą w Lublinie, powstało w 1963 r. z inicjatywy prof. Leona Kaczmarka i grupy osób zainteresowanych problematyką logopedyczną. Wśród nich znajdował się również obecny przewodniczący ZG PTL prof. dr hab. Bogdan Adamczyk. Do rejestru stowarzyszeń i związków wpisano PTL 30 listopada 1966 r.

Od początku działalność Towarzystwa była ściśle zintegrowana z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej, a w szczególności z Zakładem Logopedii, kierowanym przez prof. L. Kaczmarka, który do roku 1989, tj. do chwili rezygnacji z kierowania Towarzystwem, był nieprzerwanie przewodniczącym Zarządu Głównego oraz redaktorem naczelnym „Logopedii”, organu PTL. Pod redakcją prof. L. Kaczmarka ukazało się 15 zeszytów czasopisma „Logopedia. Zagadnienia Kultury Żywego Słowa”.

W 1990 r. na przewodniczącego ZG PTL wybrano dr. Zbigniewa Tarkowskiego, a redaktorem naczelnym „Logopedii” został prof. Bogdan Adamczyk i jest nim do dziś. Pod jego redakcją ukazały się dalsze tomy „Logopedii” (tomy 17-21).

Na ostatnim Walnym Zebraniu w 1993 r. przewodniczącym PTL został wybrany prof. B. Adamczyk.

Polskie Towarzystwo Logopedyczne ma zasięg ogólnopolski. Obecnie liczy około 800 aktywnych członków. Jest to najstarsza i najliczniejsza organizacja logopedyczna w Polsce. Od 1991 r. PTL jest afiliowane przy International Association of Logopedics and Phoniatrics.

Głównym celem Towarzystwa, zgodnie ze statutem, „jest szerzenie znajomości i rozumienia wiedzy logopedycznej”, zatem PTL jest towarzystwem naukowym, jednak nieraz pełni również funkcję związku zawodowego, np. zabiegając, wraz z innymi organizacjami, w Ministerstwie Pracy, Placy i Spraw Socjalnych o wpisanie logopedy na listę zawodów.

Zakład Fizyki Stosowanej Instytutu Fizyki UMCS, w którym od blisko 40. lat są prowadzone badania nad mechanizmem jąkania i jego terapią i który jest obecnie siedzibą ZG PTL oraz redakcji „Logopedii”, od chwili powstania Towarzystwa ściśle współpracuje z Zakładem Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego UMCS.

Elżbieta Smolka

Polskie Towarzystwo Neofilologiczne. Oddział Lubelski

Oddział Lubelski Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego założył prof. dr hab. Jerzy Brzeziński w 1969 r. i od tego czasu Towarzystwo prowadzi nieprzerwaną działalność wśród nauczycieli języków obcych i neofilologów Lubelszczyzny. Celem Towarzystwa jest popularyzowanie i pogłębianie wiedzy o językach i literaturach nowożytnych oraz metodyce ich nauczania. Realizacji tych celów służą spotkania neofilologiczne, które są organizowane zawsze w soboty. Na spotkaniach tych zaproszony gość, jest to przeważnie znany glottodydaktyk z instytutu neofilologicznego, wygłasza odczyt na najnowszy i najciekawszy temat z zakresu swoich dociekań glottodydaktycznych. Odbywają się także spotkania w małych grupach językowych z cudzoziemcem, lektorem UMCS, w trakcie których nauczyciele mają okazję spytać o swoje wątpliwości językowe, a także porozmawiać w językach obcych o problemach literackich, politycznych lub metodycznych.

Towarzystwo zorganizowało trzy konferencje ogólnopolskie, ostatnia *Polska w zjednoczonej Europie – nauczanie języków nowożytnych*, odbyła się w 1992 r.

Towarzystwo liczy około 200 członków, nauczycieli języka niemieckiego, angielskiego, rosyjskiego, francuskiego i neofilologów z odpowiednich instytutów UMCS i KUL.

Towarzystwo wydaje *Lubelskie Materiały Neofilologiczne*, których 18 tom ukazał się w 1994 r.

Kolejnymi przewodniczącymi Zarządu Okręgu byli: prof. dr hab. Jerzy Brzeziński, dr hab. Irena Nowicka-Koźluk, dr Halina Maleńczyk i obecnie, od 1989 r. dr Izabella Golec.

Izabella Golec

Komisja Filologiczna Lubelskiego Towarzystwa Naukowego

Komisja Filologiczna, działająca od wielu lat w ramach Wydziału Nauk Humanistycznych Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, licząca 85 członków, koncentruje uwagę na pracach integrujących lubelskie środowisko naukowe, zwłaszcza pracowników UMCS i KUL. Poza tym ów proces integracyjny dokonuje się również poprzez realizację różnych rodzajów prac wewnątrz samej Komisji. Są to: działalność odczytowa, organizowanie konferencji naukowych – krajowych i międzynarodowych oraz realizacja planów wydawniczych.

W ostatnich dwóch latach, tj. od roku 1993 do 1995, wygłoszono około 30 referatów z zakresu literaturoznawstwa (historii i teorii literatury polskiej i obcej), a także z językoznawstwa ogólnego, polskiego i bułgarskiego. Przy wydatnej współpracy Komisji ze środowiskami uczelnianymi zorganizowano 6 konferencji naukowych, dotyczących literatury przełomu XIX i XX wieku, literatury pogranicza polsko-rosyjskiego oraz literatury regionu lubelskiego; odbyły się również konferencje rocznicowe. Opublikowane zostały dwie pozycje książkowe, tj. *Bolesław Prus. Twórczość i recepcja* oraz *Stefan Żeromski. O twórczości literackiej*. Książki te ukazały się w latach 1994 i 1995. W przygotowaniu znajdują się kolejne publikacje.

W poprzednich kadencjach funkcję przewodniczącego Komisji pełnili prof. dr hab. Maria Grzędzińska i prof. dr hab. Andrzej Maria Lewicki. Obecnie pełni ją prof. dr hab. Eugenia Łoch.

Eugenia Łoch

JĘZYKOZNAWCY, KTÓRZY ODESZLI

Doktor Józef Tadeusz Kania
6 IX 1937 – 26 IV 1974

Aż trudno uwierzyć, że już mija 21 lat od śmierci dr. Józefa Tadeusza Kania. Zmarł 26 kwietnia 1974 r., mając zaledwie 36 lat. Urodził się 6 września 1937 r. w powiecie chełmskim w rodzinie chłopskiej. Po ukończeniu szkoły średniej studiował filologię polską na UMCS w Lublinie, następnie został asystentem w Katedrze Języka Polskiego u prof. Leona Kaczmarka. Patologią mowy zainteresował się wcześniej – pracę magisterską pisał na temat *Wadliwa realizacja syczących w języku polskim*. W 1968 r. obronił rozprawę doktorską *Dezintegracja systemu fonologicznego w afazji. Zagadnienia metodologiczne – zakłócenia systemu fonologicznego – problematyka porównawcza*.

Zmarł w przededniu ukończenia rozprawy habilitacyjnej. Pracował jako adiunkt w Zakładzie Logopedii

UMCS, był kierownikiem Podyplomowego Studium Logopedii UMCS, członkiem licznych towarzystw naukowych.

Mimo młodego wieku dr Kania pozostawił po sobie poważny dorobek naukowy. Wydana została jego praca doktorska oraz kilkadziesiąt artykułów, twórczych recenzji itp. Ponieważ pracował do ostatnich dni, nie wszystkie pozycje zdążyły ukazać się drukiem za życia Autora. Najbardziej znaczące opracowania zostały zebrane i wydane w jednym tomie zatytułowanym *Skice logopedyczne* jako swoisty pomnik dla Kolegi i Współpracownika.

Publikacje dr. Józefa Tadeusza Kania dotyczą embriologii mowy, jej patologii oraz fonetyki. Takie rozprawy jak *Podstawy językoznawczej klasyfikacji zaburzeń mowy czy Fonetyczna i logopedyczna charakterystyka mowy bezdźwięcznej* świadczą o ogromnej wiedzy Autora, zarówno teoretycznej jak i praktycznej. Był obdarzony dużymi zdolnościami, ścisłym i krytycznym umysłem, a także sumiennością i pracowitością.

Doktora Kanię pamiętają wszyscy Jego byli uczniowie – studenci i słuchacze kursów logopedycznych, na których wielokrotnie prowadził zajęcia. Myślmy o nim zawsze, gdy sięgamy do Jego publikacji, ciągle aktualnych, inspirujących, wyjaśniających liczne wątpliwości. Na Jego pracach kształcą się coraz to nowe roczniki logopedów; niektórzy z nich urodzili się już po śmierci Autora. A nam, którzyśmy Go znali, bardzo trudno do tej pory pogodzić się z takim wyrokiem losu.

Anna Soltys-Chmielowicz

Profesor Paweł Smoczyński
28 VI 1914 – 9 II 1979

Profesor Paweł Smoczyński urodził się 28 czerwca 1914 r. w Nowem na Pomorzu. Zmarł 9 lutego 1979 r. w Lublinie po wieloletniej, nieuleczalnej chorobie.

Do Lublina przybył w roku 1955 z Łodzi, gdzie pracował jako asystent, a następnie adiunkt w Katedrze Filologii Słowiańskiej, kierowanej przez prof. Zdzisława Stiebera. Pod kierunkiem tego wybitnego uczonego napisał pracę doktorską, którą obronił w roku 1951.

W Lublinie zaczął się dla profesora Smoczyńskiego etap niezwykle aktywnej pracy naukowej, organizacyjnej i pedagogicznej. Jako samodzielny pracownik naukowy w stopniu docenta w istniejącej w tym czasie Katedrze Języka Polskiego z pełnym poświęceniem przygotowywał zaplecze do badań nad gwarami Lubelszczyzny, organizował zespół do tych badań oraz opracowywał *Kwestionariusz do „Atlasu gwar Lubelszczyzny”*, wydany w roku 1965 w wersji skróconej pod tym samym tytułem.

Wiele czasu poświęcił Profesor organizacji nauki i dydaktyki na „młodym” jeszcze wówczas Wydziale Humanistycznym UMCS. W latach 1956-1960 pełnił obowiązki kierownika Studium Eksternistycznego tegoż Wydziału, w latach 1962-1970 był organizatorem i kierow-

nikiem Katedry Filologii Słowiańskiej, a w latach 1970-1973 dyrektorem nowo powstałego Instytutu Filologii Obcych. Był też Profesorem prodziekanem Wydziału Humanistycznego (lata 1966-1968). Na uwagę zasługuje duży wkład profesora Smoczyńskiego w rozwój i działalność Lubelskiego Koła Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, którego był prezesem od roku 1959 aż do ostatnich dni swego pracowitego życia.

Badania naukowe Profesora skupiały się na trzech podstawowych problemach: a) językoznawstwa ogólnego, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju mowy dziecka; głębokie i wszechstronne zainteresowania tą problematyką udokumentowały opublikowaniem cennej monografii *Przyswajanie przez dziecko podstaw systemu językowego*

(Łódź 1955), b) dialektologii – opublikował na łamach ogólnopolskich czasopism naukowych wiele artykułów na temat gwar kaszubskich oraz *Kwestionariusz do „Atlasu gwar Lubelszczyzny”* (Lublin 1965), w równym stopniu uwzględniający gwary polskie i ukraińskie, pomocny w badaniach nad gwarami Lubelszczyzny również obecnie, c) onomastyki i po części słowotwórstwa.

Tej ostatniej problematyce poświęcił Profesor chyba najwięcej czasu i pasji twórczej. Jako jeden z twórców i propagatorów tezy o stałym i wzajemnym oddziaływaniu nazw własnych na apelatywa i wyrazów pospolitych na nazwy własne już w roku 1963 opublikował wysoko cenioną monografię *Słowiańskie imiona pospolite i własne z podstawowym -ch- w części sufiksowej*. Z dziedziny onomastyki opublikował ponad 30 artykułów i rozpraw naukowych. Są to prace z antroponomii i toponimii. Wśród nich na uwagę zasługują m. in. artykuły: *O semantycznych i morfologicznych właściwościach sufiksu -ski w nazwiskach polskich*; *Untersuchungen zu polnischen Familiennamen* (Debrecen 1968), *Czuryło – Kuryło – Kiryło*; *Nazwa miejscowa Kielce oraz jej leksykalno-semantyczna baza* („Onomastica XVIII, 1973, s. 29-88). Publikacje te były zapowiedzią zaplanowanego przez Profesora *Słownika etymologicznego nazwisk współczesnych Polaków*, którego, niestety, nie mógł już ukończyć.

Dorobek naukowy profesora obejmuje łącznie ponad 60 pozycji, w tej liczbie 3 monografie książkowe, ponad 40 rozpraw i artykułów, recenzji i głosów w dyskusji, także redakcję kilku tomów zbiorowych.

Był profesorem Smoczyński opiekunem naukowym doktoratów i habilitacji oraz recenzentem prac doktorskich i habilitacyjnych.

Stefan Warchol

Profesor Jerzy Brzeziński
20 XII 1923 – 4 X 1990

O Profesorze Brzezińskim myślę przede wszystkim jako o Człowieku ogromnej dobroci, życzliwości i otwartości na potrzeby innych. Bardzo ceniałam tę stronę osobowości Profesora, gdyż zapewniała ona atmosferę, w jakiej każdy pragnie pracować.

Profesor potrafił też zajmując opowiadać o wydarzeniach z przeszłości, znał mnóstwo zabawnych historii i anegdot z życia Uczelni; zawsze znalazł coś odpowiedniego do sytuacji. A było to opowiedziane z ogromnym poczuciem humoru i tym tak typowym podejściem do drugiego człowieka – pełnym ciepła i zrozumienia dla jego słabości i drobnych dziwactw.

Bardzo wiele uczynił dla dobro-

sąsiedzkich stosunków między Polską a Niemcami. Wynikało to nie tylko z Jego wykształcenia, lecz również głębokiego przekonania o konieczności i słuszności stałych, przyjacielskich kontaktów. Młodzi Niemcy studiujący w Lublinie zawsze znajdowali w Nim oparcie.

Dużo czasu poświęcał na prace społeczne, czy to w Polskim Towarzystwie Neofilologicznym (założyciel Oddziału Lubelskiego i prezes przez kilka kadencji; redaktor *Lubelskich Materiałów Neofilologicznych*), Związku Nauczycielstwa Polskiego, Towarzystwie Wiedzy Powszechnej czy też Międzynarodowym Klubie Prasy i Książki; a wszystko w celu nauczania języka niemieckiego i doskonalenia kadry pedagogicznej. Temu ostatniemu celowi służyła stała współpraca z Kuratorium oraz Instytutem Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych.

Dzięki Jego staraniom powstał Zakład Filologii Germańskiej, którym kierował aż do swojej śmierci w październiku 1990 r.

Działalność naukowo-badawcza zaowocowała wieloma publikacjami (138, w tym 8 książek). Na szczególną uwagę zasługują: *Laboratorium językowe w nauczaniu języków obcych* (Warszawa 1969), *Pomoce i środki audiowizualne w nauczaniu języków obcych* (Lublin 1980), *Wczesne rozpoczynanie nauki języków obcych* (1987), *Nauczanie języków obcych dzieci* (WSiP 1987), *Podstawy glottodydaktyczne nauczania języka polskiego dzieci polonijnych* (1987). Działalność naukowo-badawczą łączył z obowiązkami dydaktycznymi – prowadził ponad 100 prac magisterskich, promował 3 doktorów, recenzował 20 prac doktorskich i kilka habilitacyjnych. Jego działalność uhonorowana została wieloma odznaczeniami; m. in. Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Pod kierownictwem Profesora można było zdobywać nie tylko wiedzę, ale i umiejętność bycia w pełni człowiekiem.

A przy tym wszystkim pozostał niezwykle skromny...

Irena Nowicka i Alicja Bartoszek

Doktor Mieczysław Buczyński 2 XI 1936 – 25 XII 1992

Doktor Mieczysław Buczyński zmarł 25 grudnia 1992 r. w Lublinie. Był adiunktem w Zakładzie Filologii Słowiańskiej UMCS. Nie zdołał ukończyć ambitnie zaplanowanej rozprawy habilitacyjnej *Deminutywne nazwy miejscowe w językach zachodniosłowiańskich*.

Doktor Mieczysław Buczyński urodził się 2 listopada 1936 r. we wsi Huszcza, woj. białkopodlaskie. Swoją uczuciową więź z rodzinną miejscowością podkreślał w prowadzonych badaniach gwarowych i publikacjach naukowych. Już w roku 1967 ogłosił drukiem ceną rozprawę poświęconą gwarze wsi Huszcza *Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska*. W pracy tej w sposób wyważony przedstawił zebrane elementy wschodniosłowiańskie (głównie ukraińskie), począwszy od cech fonetycznych poprzez fleksyjne, słowotwórcze i leksykalne. Zwrócił uwagę na wpływy ukraińskie w systemie antroponimicznym Huszczy. O gwarze tej wsi pisał dr Buczyński w kilku artykułach. Zebrał w sposób kompleksowy ponad 70 000 haseł z zakresu słownictwa gwary wsi Huszcza, który to materiał niemal w całości przekazał na rzecz Pracowni Dialektologicznej PAN w Krakowie. Materiały te są na bieżąco publikowane w *Słowniku gwar polskich*.

Szkolę średnią o profilu klasycznym ukończył dr Buczyński w Siedlcach w roku 1957, a studia polonistyczne (z wyróżnieniem) na Wydziale Humanistycznym UMCS w roku 1962. Pracę magisterską *Nazwy dzielnic i ulic Lublina* napisał pod kierunkiem prof. Pawła Smoczyńskiego. Praca ta, nieco poszerzona i przeredagowana, została niebawem opublikowana w dwu częściach: a) *Nazwy dzielnic i przedmieść Lublina*, „Rocznik Lubelski” V, 1962, oraz b) *Nazwy ulic i placów Lublina*, „Onomastica” XI, 1966, s. 136-180.

Prace naukowe dr. Buczyńskiego dotyczą głównie dialektologii i onomastyki. Jednakże Jego pasją naukową stała się w konsekwencji onomastyka, zarówno w wersji ściśle naukowej, jak też popularnonaukowej. Dzięki tej problematyce zdobywał awanse naukowe, nagrody i wyróżnienia, pełnił też zaszczytną funkcję przewodniczącego zespołu do spraw nazewnictwa miejskiego przy prezydencie miasta Lublina.

Dorobek naukowy Doktora liczy łącznie ponad 270 pozycji, w tym jest około 75 rozpraw, artykułów i recenzji, reszta to prace popularnonaukowe i popularne, w tym ponad 150 to omówienia nazw ulic i placów Lublina, publikowane na łamach dziennika „Sztandar Ludu” w latach 1975-1978.

Onomastyczne zainteresowania Zmarłego były rozległe i niezwykle zróżnicowane. Najlepiej świadczy o tym problematyka Jego prac. Pisał np. o wpływie literatury pięknej na tworzenie nazw własnych w języku polskim, ale jednocześnie o ormiańskich nazwiskach w Zamościu na tle tradycji kulturowej i językowej regionu zamojskiego, jak również np. o nazwiskach Polaków w Austrii. Bibliografia prac dr. Buczyńskiego przygotowywana jest do druku w jednym z kolejnych tomów „Rozpraw Slawistycznych” UMCS.

Na podkreślenie zasługuje Jego praca doktorska *Pamiętkowe nazwy miejscowe w językach słowiańskich na tle indoeuropejskim* (Lublin 1971). Z problematyki tej Doktor opublikował kilka artykułów. W wersji skróconej jest obecnie przygotowywana do druku i będzie opublikowana w serii „Rozpraw Slawistycznych”.

Stefan Warchoł

Docent Walerian Świeczkowski 1929-1993

Postać bujna, nie mieszcząca się w dzisiejszych stereotypach kariery uniwersyteckiej, Walerian Świeczkowski, ojciec anglistyki UMCS, jej długoletni kierownik, przystawałby raczej do dawnego, średniowiecznego modelu wszechniczy. Wiedzę zgromadził imponującą, jednakże nie przykładął wagi do jej formalnego uwierzytelniania. Po bardzo rzetelnych studiach anglistycznych (KUL), rozszerzonych o germanistykę (KUL) i językoznawstwo ogólne (UJ), i po kilkuletnim stażu asystenckim wyjechał, jako stypendysta Fundacji Forda, do Anglii (Oxford) i Stanów Zjednoczonych. Tam, w Uniwersytecie Harvarda, uzyskał doktorat pod promotorstwem Romana Jakobsona.

Nie przyjął nęcących propozycji zakotwiczenia się w Stanach, do czego m. in. nakłaniał go inny hardwarczyk, Zbigniew Brzeziński, bowiem interesowała go dydaktyka w kraju, konkretniej: reaktywowanie anglistyki w Lublinie. Tu widział swoje zadanie. W pracy badawczej, której, rzecz jasna, nie poniechał, starał się, śladem swego mistrza z Harvardu, kojarzyć językoznawstwo diachroniczne, ściślej fonologię historyczną, ze zdobyciami najnowszych nurtów szeroko pojętego strukturalizmu w lingwistyce.

Kiedy praca habilitacyjna była gotowa, Świeczkowski przeżył tragedię osobistą: w wypadku samochodowym zginęła jego żona Teresa. Trzeba było kilku miesięcy na przyście do siebie. W tym czasie w Stanach ukazała się praca pod zbliżonym tytułem do rozprawy habilitacyjnej lubelskiego Anglisty. Świeczkowski zrezygnował z publikacji swojej rozprawy. Do podjęcia nowego tematu nie mógł, później nie chciał się zmobilizować. Pochłonęło go całkowicie organizowanie ambitnie zakrojonej filologii angielskiej w naszym Uniwersytecie.

Skromny, wymagający od siebie, doskonale „czujący” audytorium, Świeczkowski pielęgnował młode talenty, zabiegał o stypendia dla dobrze zapowiadającej się nowej kadry i szeroko rozwijał naukową współpracę z innymi ośrodkami anglistycznymi w Polsce i za granicą. Świadomie dążył do wykorelowania pewnego typu filologa, otwartego na podstawowe wartości oferowane przez świat anglofonii, a jednocześnie odnoszącego się z należyty szacunkiem do kultury rodzimej. W tym też duchu działał jako społecznik w ruchu „Solidarności” zwłaszcza wtedy, gdy trzeba było bronić spraw najważniejszych przed upodleniem. Tu, ten człowiek wielkiej kultury i wielbiciel Orwella, okazał się znakomitym polemistą...

Największa aula nie pomieściłaby wszystkich anglistów, którzy językoznawczą stronę swej edukacji zawdzięczają w całości lub w części Walerianowi Świeczkowskiemu. Samych przez niego wypromowanych doktorów jest dwunastu; niejeden z nich wspiał się już wyżej od Mistrza, który przecież nie miał tytułu profesorskiego!...

Jerzy Falicki

Obrady w sekcjach

Sobota, 3 VI – 3 sale Wydziału Ekonomii UMCS, pl. Marii Curie-Skłodowskiej 5

Sekcja A

Sekcja B

Sekcja C

8.30–8.50 referaty, 8.50–8.55 dyskusja, 8.55–9.00 przerwa

Mgr Henryk Duda (Lublin) *Memorandum sexus! Uwagi J. Baudouina de Courtenay o rodzaju gramatycznym w świetle nowych koncepcji językoznawczych*

Dr Grażyna Sawicka (Szczecin) *Morfologia bez granic*

Mgr Agnieszka Mikołajczuk (Warszawa) *Kognitywny obraz emocji gniewu we współczesnej polszczyźnie*

9.00–9.20 referaty, 9.20–9.25 dyskusja, 9.25–9.30 przerwa

Prof. Violetta Koseska-Toszewa (Warszawa), prof. Stanisław Karolak (Kraków) *O projekcie gramatyki kognitywnej (na materiale języka polskiego, bułgarskiego i francuskiego)*

Dr Igor Burchanow (Rzeszów) *Semantyka kognitywna i opracowywanie słowników ideograficznych*

Prof. Małgorzata Korytkowska (Warszawa) *Aspekt kognitywny kategorii imperceptywności (na materiale bułgarskim i polskim)*

9.30–9.50 referaty, 9.50–9.55 dyskusja, 9.55–10.00 przerwa

Prof. Krystyna Waszakowa (Warszawa) *Słowotwórstwo w gramatyce kognitywnej. Problemy nominalizacji*

Dr Renata Przybylska (Kraków) *Konteksty poznawcze a polisemia przyimka*

Dr Grażyna Habrajska (Łódź) *O pewnym sposobie językowego wyrażania centralności wybranych cech prototypowych*

10.00–10.20 referaty, 10.20–10.25 dyskusja, 10.25–10.30 przerwa

Prof. Henryk Kardela (Lublin) *Słowotwórstwo w gramatyce kognitywnej. Autonomiczność i zależność morfemów*

Mgr Agata Kochańska (Warszawa) *Polisemia w ujęciu językoznawstwa kognitywnego. Analiza wybranych sensów przyimka przez*

Dr hab. Zofia Kaleta (Kraków) *Indywidualność jako kognitywna kategoria pojęciowa i jej obraz językowy*

10.30–10.50 referaty, 10.50–10.55 dyskusja, 10.55–11.00 przerwa

Prof. Renata Grzegorzczakowa (Warszawa) *Nowe spojrzenie na aspekt w świetle semantyki kognitywnej*

Dr Jadwiga Linde - Usiekniewicz (Warszawa) *O pewnych nieregularnościach znaczeniowych wyrażen przyimkowych i przysłówkowych związanych z nazwami wymiarów*

Dr Anna Pajdzińska (Lublin) *Wrażenia zmysłowe jako podstawa metafor językowych*

11.00–11.20 referaty, 11.20–11.25 dyskusja, 11.25–11.30 przerwa

Dr Michał Pawica (Kraków) *Przypadek „drogi”. Uwagi na temat wszechobecności przypadków*

Dr Jolanta Maćkiewicz (Gdańsk) *„A słowo stało się ciałem...”, czyli podstawowa jednostka języka w ujęciu potocznym*

Prof. Joanna Okoniowa (Kraków) *Metaforyka tytułów dzieł sztuki. Przenikanie dwu kodów*

11.30–11.50 referat, 11.50–11.55 dyskusja

Dr Stanisława Niebrzegowska (Lublin) *Świat wartości ludowych na podstawie tekstów sennika ludowego*

Godz. 11.30 (w sekcji C 12.00) – ciąg dalszy dyskusji

PROGRAM

LIII ZJAZDU POLSKIEGO TOWARZYSTWA JĘZYKOZNAWCZEGO

Lublin, 2 i 3 czerwca 1995 roku

Temat Zjazdu: **Kognitywizm w językoznawstwie**

Posiedzenia plenarne

Piątek, 2 VI, godz. 10.00 – I posiedzenie plenarne

Aula Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (budynek Wydziału Prawa, pl. Marii Curie-Skłodowskiej 5)

Otwarcie Zjazdu

1. Prof. Ryszard Tokarski (Lublin) *Językowy obraz świata a niektóre założenia kognitywizmu.*
2. Prof. Roman Kalisz (Gdańsk) *Językoznawstwo kognitywne a relatywizm.*
3. Prof. Barbara Lewandowska-Tomaszczyk (Łódź) *Semantyka kognitywna a leksykografia.*
4. Prof. Jadwiga Puzynina (Warszawa) *Semantyka ram i prototypów w pracy nad językiem wartości.*
5. Prof. Ireneusz Bobrowski (Kraków) *Czy kognitywizm jest naukowy? O lingwistyce kognitywnej z punktu widzenia dwudziestowiecznych koncepcji nauki.*

Dyskusja

godz. 13.00 zebranie Zarządu PTJ

Piątek, 2 VI, godz. 15.00 (w II terminie 15.15)

Aula Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Al. Raclawickie 14

Walne Zgromadzenie Członków PTJ

1. Krótki referat o 70-leciu PTJ, 2. Wspomnienia o zmarłych członkach PTJ, 3. Wymienienie nowo przyjętych członków, 4. Przyjęcie członków honorowych, 5. Sprawozdanie Zarządu, Komisji Rewizyjnej i redaktora Biuletynu PTJ, 6. Dyskusja, udzielenie Zarządowi absolutorium, 7. Wybory członków Zarządu w miejsce statutowo ustępujących: prof. B. Falińskiej, dr. J. Godynia (skarbnika), prof. J. Reichana i prof. W. R. Rzepki; także wybory do Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego, 8. Ustalenie tematyki i miejsca Zjazdu w 1996 r.

godz. 17.00 – II posiedzenie plenarne (aula KUL)

1. Prof. Brygida Rudzka-Ostyn (Leuven – Belgia) *Struktura kategorii przypadku w ujęciu kognitywnym.*
2. Prof. Michael Fleischer (Bochum – Niemcy) *Współczesna polska symbolika kolektywna na tle niemieckiej. Wyniki badań empirycznych.*
3. Prof. Jerzy Bartmiński (Lublin) *Wiedza ujęzykowiona – problem definicji kognitywnej.*

Sobota, 3 VI, godz. 13.30 – III posiedzenie plenarne

(sala Wydziału Ekonomii UMCS)

1. Prof. Barbara Bacz (Quebec – Kanada) *Kognitywne a psychomechaniczne podejście do badania przypadków (na materiale języka polskiego).*
2. Dr Krzysztof Korzyk (Kraków) *Kognitywne badania nad przypadkami. Teoria i praktyka.*
3. Dr Ewa Miczka (Katowice) *Kognitywne aspekty procesu interpretacji tekstu.*
4. Prof. Kazimierz A. Sroka (Gdańsk) *Zagadnienie kreatywności językowej.*

Dyskusja

Zamknięcie Zjazdu

REDAKTOR NUMERU SPECJALNEGO

Andrzej Maria Lewicki

Redaguje kolegium: Marek Jędrych, Wiesław A. Kamiński, Jadwiga Mizińska, Elżbieta Mulawa-Pachol, Stefan Symotiuk (redaktor)

Adres redakcji: Wydawnictwo UMCS, 20-031 Lublin, plac Marii Curie-Skłodowskiej 5, p. 1022, tel. 37-53-02

Skład i łamanie: „Versus”, Lublin, tel. 555-232, druk: ZUP „Tekst”, Lublin, ul. 1 Maja 51